

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Бізнес технології та управління
(повне найменування факультету)
Кафедра бізнесу та управління
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

Бакалавр

(ступінь вищої освіти)

на тему *Управління економічними*
(назва теми)
ризиками суб'єкта господарювання

Виконав(ла): студент(ка) *4* курсу, групи *БТЕ-1211*

Спеціальності *076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Економіка бізнесу

Ганущина О.С.

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник *Левченко Н.М.*

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент *Личенко О.Т.*

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Форма № 25

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Бізнес технологій та підприємства
Кафедра Бізнесу та управління
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність 076 «Підприємство, торгівля бізнесом»
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) економіка бізнесу
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Бізнесу та управління
Масенко А.М.
«   » 20 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Анучини Олександр Сергійович
(ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Управління економічними ризиками суб'єкта господарювання

керівник проєкту (роботи) д.и. держ. упр. проф. Левченко Н.М.
(науковий ступінь, вчене звання, ПРИЗВИЩЕ, ім'я, по батькові)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «04» листопада 2025 року № 146

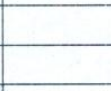
2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 12.06.2025

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) закладавці та поринальві правові акти, наукові джерела, статистика звітність
ПДТ «Очаробані»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Управління економічними ризиками кредитно-фінансової діяльності. Оцінка системних ризиків - менеджменту ПАТ «Очаробані»
Місця непрацює управління ризиками
бачківської діяльності

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, кількість слайдів, плакатів)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	пр. ви. зав.
1	Левченко Н. М., д. н. держ. укр. проф.		
2	Левченко Н. М., д. н. держ. укр. проф.		
3	Левченко Н. М., д. н. держ. укр. проф.		

7. Дата видачі завдання « _____ » _____ 20__ року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	П
1	Оформлення наукової роботи	02.05.25	
2	Складання та узгодження плану	09.05.25	
3	Написання 1 розділу роботи	23.05.25	
4	Написання 2 розділу роботи	30.05.25	
5	Написання 3 розділу роботи	06.06.25	
6	Оформлення роботи	11.06.25	
7	Перевірка на плігати	12.06.25	
8	Прогнозування корисності	16.06.25	
9	Рецензування		

Студент(ка)

 (підпис)

 Пашука Оксана
 (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

Керівник проєкту (роботи)

 (підпис)

 Левченко Н. М.
 (Ім'я ПРИЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 86 с., 17 табл., 15 рис., 51 джерело.

Об'єкт дослідження – процес фінансової діяльності ПАТ «Ощадбанк».

Мета роботи - комплексне теоретичне обґрунтування та розробка системи рекомендацій щодо підвищення рівня управління ризиком в банківських установах.

У першому розділі узагальнено теоретичні та методологічні основи управління економічними ризиками кредитно-фінансової установи в умовах ринкової економіки, охарактеризовані підходи до визначення ступеня ризику, а також визначено практичні аспекти зарубіжного досвіду процесу управління банківськими ризиками.

У другому розділі проведено аналіз системи ризик-менеджменту ПАТ «Ощадбанк», проаналізовані показники фінансовій стійкості, ліквідності та платоспроможності, рентабельності та прибутковості досліджуваного банку, зроблен аналіз системи управління ризиками фінансової установи.

У третьому розділі розглянуті шляхи покращення управління ризиками банківської установи, запропоновано удосконалення підходів до методології оцінки ризиків банківських установ та визначення суми прогнозних втрат від кредитних операцій з метою мінімізації ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Методи дослідження: структурно-логічний аналіз; індукції та дедукції; метод економічного аналізу; метод графічного аналізу; методи прогнозування; конкретизація, порівняння тощо.

**РИЗИК,   СТУПЕНЬ   РИЗИКУ,   РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ,
ПРИБУТКОВІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ВТРАТИ,
МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ**

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1 УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ КРЕДИТНО- ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ	11
1.1 Головні чинники виникнення та розвитку банківських ризиків.....	11
1.2 Підходи до визначення ступеня ризику	17
1.3 Зарубіжний досвід процесу управління банківськими ризиками	25
2 ОЦІНКА СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕЖМЕНТУ ПАТ «ОЩАДБАНК»	
2.1 Фінансова – економічна характеристика ПАТ «Ощадбанк»	29
2.2 Оцінка фінансових показників діяльності ПАТ «Ощадбанк»	33
2.3 Аналіз системи управління ризиками ПАТ «Ощадбанк»	49
3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ	
3.1 Удосконалення підходів до методології оцінки ризиків банківських установ	60
3.2 Удосконалення визначення суми прогностичних втрат від кредитних операцій з метою мінімізації ризиків ПАТ «Ощадбанк».....	72
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Світова фінансова криза, що охопила банківський сектор більшості країн світу у 2008 році, виявила принципові недоліки в організації системи управління ризиками банківської діяльності як на макро-, так і на мікрорівні. Банківські системи практично всіх країн світу протягом 2008–2012 років функціонували у досить складних умовах. Негативний вплив валютного та кредитного фінансових ризиків у більшості країн спричинив погіршення ефективності діяльності банків, зменшення рентабельності активів та капіталу, істотне погіршення якості кредитних портфелів банків. Загострення фінансової кризи зумовило різкий відтік депозитних ресурсів з банків та проблеми з ліквідністю.

Руйнівні наслідки впливу світової фінансової кризи на функціонування банківських систем країн світу, їх вразливість до коливань на світовому та національному фінансових ринках, локальні проблеми в діяльності значної кількості банків та реальна загроза мультиплікативного перетворення наслідків цих проблем на системні банківські кризи обумовлюють необхідність удосконалення методичного забезпечення управління ризиками банків. Необхідно підкреслити, що дана проблема має транснаціональний характер і притаманна як країнам з розвинутою економікою, так і державам з ринком, що формується.

В сучасних умовах, коли економіка України оговтується від всесвітньої економічної кризи, питання про ризики банків є неймовірно актуальним для розгляду.

За своєю природою банківська справа передбачає проведення операцій, пов'язаних з різного роду ризиками. У банківській діяльності існує величезна кількість ризиків. Виокремлюють ризики як на мікро-, так і на макрорівні, де відображаються не тільки економічні і соціальні чинники, але і природно-кліматичні тощо. Органи банківського нагляду повинні розуміти характер

цих ризиків і стежити за тим, щоб банки адекватно їх оцінювали і вміли ними управляти.

Вивчення видів ризиків, причин їх виникнення та методів управління є вкрай необхідним для банківської системи. Адже саме від ступеня ризику залежить розмір прибутку банку та його ліквідність. Вибір правильної методики оцінки ризиків багато в чому допомагає банку зменшити витрати на непередбачувані ситуації. Основою системи управління ризиками у сучасній банківській діяльності є правильна оцінка ризику, визначення причин його виникнення та вибору методу управління, який як найкраще підходить до даного типу ризиків. Важливим етапом в оцінці ризику є також визначення можливих втрат або отримання прибутку.

Раціональна, а головне ефективна, організація управління ризиками є першочерговим завданням для будь-якого керівника банку, бо це необхідно для створення нормальних умов його діяльності та стійкості у разі форс-мажорних обставин.

Проблему управління ризиками розглядають у своїх працях Вітлінський В.В, Верченко П.І., Гранатуров В.М, Старостіна А.О., Кравченко В.А., Лапуста М.Г., Хохлов Н.В., Кузьмін О.Є., Ілляшенко С.М. та ін. Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених з питань ризиків у банківській діяльності знайшли відображення у працях Завгороднього А.Г., О.Кириченка, Кірейцева Г.Г., Козьменка С.М., Мещерякова А.А. та ін.

У процесі вивчення наукової літератури, присвяченої проблемам банківського ризик - менеджменту, існує безліч варіантів методології управління банківськими ризиками. Так, питаннями методологічних проблем управління банківськими і кредитними ризиками займаються такі провідні вчені-науковці, як М.З. Бор, Е.Ф. Жуків, Б.С. Івасів, А.М. Мороз. Г.С. Панова, М.Ю. Печалова, М.І. Савлук, В.Т. Севрук та інші.

Досить сказати, що закордонні автори праць з окремих питань керування банківськими й інвестиційними ризиками - Г. Марковіц, М.

Міллер, Ф. Модільяні, П. Самуельсон, У. Шарп, Д. Тобін, Р. Солоу й інші - визнані гідними за свої наукові розробки Нобелівських премій. У числі закордонних дослідників також значимі праці Л. Шустера, Г. Бірмана, С. Шмідта, Дж. Сінкі, Е. Альтмана, П. Нараянана, Ф. Жоріона, Г. Гаптона, С. Фінгера, Х. Маусера, Д. Росена.

Але, не зважаючи на проведені дослідження, залишаються актуальним ряд питань, пов'язаних з управлінням ризиком.

Метою дипломної роботи є комплексне теоретичне обґрунтування та розробка системи рекомендацій щодо підвищення рівня управління ризиком в банківських установах.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємозалежних завдань:

- розкрити економічну суть та методи управління ризиками у банківській діяльності;
- охарактеризувати сутність та способи вимірювання банківських ризиків;
- оцінити фінансові показники діяльності банківської установи;
- проаналізувати процес управління ризиками банку;
- розробити рекомендації удосконалення методології оцінки ризиків банківських установ;
- запропонувати удосконалення визначення ефективної кредитної ставки з метою мінімізації ризиків ПАТ «Ощадбанк».

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретико-методологічні і прикладні проблеми управління ризиком комерційного банку.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є процес фінансової діяльності ПАТ «Ощадбанк».

У процесі дослідження застосовувалися такі загальні та конкретні наукові методи дослідження: структурно-логічний аналіз; індукції та дедукції

(при виявленні та дослідженні впливу факторів на ступінь ризику); метод економічного аналізу (при оцінці динаміки та структури основних показників фінансово-економічної діяльності банку); метод графічного аналізу (для кращого сприйняття основних показників діяльності банку); методи прогнозування (при здійсненні прогнозу рівня ризику банку); конкретизація, порівняння тощо.

Теоретично – інформаційну базу дослідження становлять нормативні та законодавчі акти, які регулюють діяльність банків, офіційні матеріали, підручники, навчальні посібники, статті з періодичних видань, статистичні дані НБУ, фінансова та статистична звітність ПАТ «Ощадбанк».

Практична значимість дослідження полягає в тому, що в роботі зроблена спроба розкрити деякі аспекти управління ризиками комерційного банку, що забезпечують підтримання належного рівня прибутковості і ліквідності комерційного банку.

1 УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ

1.1 Головні чинники виникнення та розвитку банківських ризиків

В сучасних умовах функціонування банківської системи постійно розширюється спектр банківських послуг, вдосконалюються банківські технології, зростають можливості банківського бізнесу. За таких умов постає питання створення адекватної системи управління ризиками, що передбачає чіткий розподіл обов'язків між підрозділами та забезпечує прийняття керівництвом збалансованих рішень, що має велике значення як для розвитку теорії управління, так і для розширення сфери застосування в банківській діяльності [1].

Динамічні процеси розвитку і трансформації сучасного ринкового середовища призводять до істотного посилення конкурентної боротьби на внутрішніх та зовнішніх ринках, що, в свою чергу, зумовлює виникнення нових та модифікації існуючих факторів, які впливають на організацію та ефективність здійснення банківської діяльності. Це закономірно супроводжується актуалізацією проблеми підвищення ефективності управління ризиками банківської діяльності [2]. Порівняно з іншими видами діяльності банківська сфера характеризується високою ризикованністю. Банківську діяльність неможливо уявити без ризику, тобто ризик є притаманною складовою у функціонуванні комерційних банків [3]. Діяльність банків тісно взаємопов'язана з усіма секторами економіки, тому на стан банківської системи впливають два основні фактори. Це – суспільно-економічний устрій країни та рівень її економічного розвитку [4].

Ризик є складовою банківської діяльності, оскільки для неї, як і для будь-якої фінансово-економічної діяльності, характерним є високий рівень залежності прийняття управлінських рішень від впливу значної кількості факторів та дій контрагентів, котрі важко передбачити з необхідною точністю.

Уникнути економічного ризику неможливо, адже він залежить від об'єктивних, притаманних економіці конфліктних ситуацій, відсутності необхідного інформаційного забезпечення, що спричиняє недостатню обґрунтованість прогнозних рішень керівництва банку у виборі клієнтів із метою надання кредитів, придбання й реалізації цінних паперів, маркетингових послуг, а також від рівня інфляції, вибору ринку капіталів, недооцінки можливостей конкурентів тощо.

Ризик – це невизначена подія або умова, яка у разі виникнення має позитивну або негативну дію на репутацію компанії, призводить до придбань або втрат в грошовому вираженні.

Найчастіше ризик розглядається як вірогідність зазнати збитків або втратити вигоду [5].

Але слід зазначити, що ризик можна розглядати і як ймовірність отримати надприбутки, у такому разі ризик має позитивну дію.

Присутність певного рівня ризику пов'язана з різноманітністю банківських послуг, які сьогодні пропонують вітчизняні та іноземні фінансові установи, зумовлюючи появу різноманітних видів ризиків, які за своєю сутністю та особливостями характеризуються різним ступенем впливу на діяльність банків. [6].

Управління ризиками – це процеси, пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків і прийняттям рішення, що включає максимізацію позитивних і мінімізацію негативних наслідків настання ризикових подій.

Процес управління ризиками при обґрунтуванні господарських рішень включає виконання таких процедур: планування управління ризиками; ідентифікація ризиків; якісна оцінка ризиків; кількісна оцінка; планування реагування на ризики та моніторинг і контроль ризиків [7].

На рівні теорії проблема ризику почала розроблятися у рамках класичних ідей Мілля і Сеніора. Вони визначали в структурі прибутку підприємця відсоток ризику як частку на вкладений капітал, заробітну плату

капіталіста і плату за ризик як відшкодування можливих збитків, що пов'язані з підприємницькою діяльністю.

Подальшого розвитку теорія ризиків набула у неокласиків. Альфред Маршалл розклав прибуток, подібно до класиків, на заробітну плату управлінцям, відсоток на капітал і плату за ризик. У його розумінні ризик — підприємницька заслуга, він не розглядається лише як імовірність втрат.

На відміну від неокласиків, Джон Мейнард Кейнс стверджував, що ризиком є частина вартості, пов'язана з можливими витратами, викликаними непередбаченими змінами ринкових цін, надмірною спрацьованістю обладнання або ризиком унаслідок катастроф. Особливістю теорії Кейнса є те, що він виділяє саме фінансові ризики.

Принципово нове трактування ризику запропонував американський економіст Френк –Хайнеман Найт, підґрунтям його теорії став бурхливий розвиток фінансового сектора економіки, поширення біржових та інших видів спекуляцій. Ф.Х.Найт стверджував, що справжній прибуток пов'язаний з елементом невизначеності [8]. Його дія виявляється у фактах несподіваного збагачення, отримання спекулятивних доходів. На його думку, ризик — не просто матеріальні збитки, а наслідок невизначеності прибутку. Концепція Френка Найта стала першим кроком до розроблення сучасної теорії фінансового ризику, головна мета якої оптимізація функції ризику.

Сучасна теорія ризику (неоінституційна течія) була запропонована відомими західними економістами Г. Марковіцем і В. Шарпе. Ідея Г. Марковіца полягає у тому, що учасники фінансового ринку мають дві мети [9]:

- по-перше, підвищення рівня очікуваного доход
- по-друге, зниження рівня ризику ступенем невизначеності доходу

Розв'язання цих двох завдань можливе лише за умови створення ефективного інвестиційного портфеля для даного фондового ринку у єдиному варіанті. Саме Г. Марковіц запропонував вважати показником рівня ризику відхилення очікуваного значення випадкової змінної (прибутку) від її

середнього значення – варіацію і стандартне відхилення. В подальшому цю теорію розробляв В. Шарпе. У середині 60-х років минулого століття він оприлюднив свою модель цін ринку капіталів (CAPM). Принциповим внеском Шарпе у теорію ризиків був розподіл загального ризику на дві умовні частини: систематичний ризик як наслідок загальнооекономічних зрушень і специфічний – як результат господарської діяльності окремого підприємства [10].

Вивчення ризиків вітчизняною наукою розпочалося порівняно недавно, бо за радянських часів ризик набув статусу буржуазного явища, яке несумісне з плановою економікою, і на сьогодні пропонується розглядати ризик у двох площинах: як історичну і як економічну категорії. Як історична категорія ризик пов'язаний із будь-якою діяльністю людей, і виникнення його зумовлене страхом людей перед невідомим [11]. Таким чином, можна сказати, що поняття ризику пов'язане з невпевненістю у майбутньому, з невизначеністю. Та для повного розуміння ризику як невід'ємного елемента сучасного економічного життя людства вчені поділяють ризик на два рівні: економічний та формально-математичний. У першому випадку необхідно розглядати ризик як економічну категорію, у другому – необхідно звернути увагу на можливості виміру рівня ризику.

Таким чином, ризик у широкому розумінні необхідно розглядати як невизначеність відносно настання тієї чи іншої події у майбутньому, причому ризик в економічному контексті є як негативним, так і позитивним явищем.

Актуальним залишається питання визначення загальних причин виникнення ризику в банківській діяльності, до яких можна віднести такі [12]:

- 1) Невизначеність цілей. (Цілі банківських установ досить різноманітні, й у таких ситуаціях, безумовно, виникає проблема визначення їх пріоритетності. Головною проблемою у цьому разі є те, що цілі іноді суперечать одна одній. Яскравий приклад — магічний трикутник цілей

банку: висока прибутковість, можлива лише за високого рівня ризику, що, у свою чергу, зумовлює виникнення проблеми ліквідності банку);

2) наявність асиметричної (неповної) інформації, яку необхідно розглядати принаймні з двох точок зору:

- по-перше, ризику не було б, якби банкіри могли зі стовідсотковою впевненістю знати, яким буде майбутнє
- по-друге, ризик можна було б звести до нульової позначки, якби банкіри були ознайомлені зі справами кожної людини, яка звертається до банку

3) елемент випадковості;

4) брак часу для раціональної оцінки ситуації.

Проте однозначного визначення змісту економічного ризику немає, що приводить до різноманітних рекомендацій стосовно управління ризиками, попередження їх виникнення. Ризик як економічна категорія — це подія, що може відбутися або ні. У разі настання такої події можливі три економічних результати: негативний (програш, збиток), нульовий і позитивний (виграш, вигода, прибуток).

Отже, ризик — це суб'єктивно-об'єктивна категорія, яка пов'язана з прийняттям рішення в ситуації невизначеності та конфліктності. Вона відображає міру досягнення очікуваного результату і відхилення від мети з урахуванням дії контрольованих і неконтрольованих факторів при наявності прямих та обернених зв'язків. Ризик слід розуміти як комплексне поняття, як невизначеність, що несе потенційну можливість як втрат, так і отримання прибутку.

Визначимо елементи ризику [13]:

Об'єктом ризику виступає економічна система, умови функціонування якої наперед є зовсім невідомі.

Суб'єктом ризику є індивід чи колектив, які зацікавлені в управлінні об'єктом ризику. Крім цього, вони мають право приймати рішення стосовно об'єкта ризику.

Джерело ризику – фактори, які зумовлюють невизначеність результатів або їх конфліктність.

Ризик виникає тоді, коли керована економічна система (об'єкт) функціонує в умовах певної невизначеності (присутні джерела ризику), а суб'єкти приймають рішення з кількох альтернативних варіантів і зацікавлені в його кінцевому результаті.

Зазначимо, що однією з причин появи ризику є невизначеність та відсутність повної вичерпної інформації, яка зумовлює неможливість адекватного прогнозу економічного явища. Причиною ризику є також конфліктність ситуації. Ризик виникає в тому разі, коли необхідно прийняти рішення із кількох альтернативних варіантів, а це зумовлює невпевненість у тому, що саме прийнятий варіант призведе до найкращого результату.

Деякі автори наводять такі причини ризиків — невизначеність, випадковість і протидія, які взаємодіють між собою.

Невизначеність — результат необізнаності, недостатності знань законів діяльності галузі (банківської діяльності), що не дає змоги ефективно управляти нею.

Випадковість — неможливість передбачати, що відбуватиметься у подібних умовах.

Протидія — вияв невизначеності у забезпеченні підприємства (банку) ресурсами, порушення договірних зобов'язань, недосконалість державних регуляторів.

Також причини, які викликають ризик, поділяють на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні ризики – це ті, які за умови оптимальної внутрішньої організації у банку можуть не виникнути взагалі, а у разі їх виникнення банк досить оперативно може самотійно усунути його, тобто це ризики, зумовлені внутрішньою діяльністю банківської установи.

Зовнішні ризики – це ризики, які виникають незалежно від банківських установ і, відповідно, не можуть бути ними самотійно усунуті. Такі ризики

можна лише передбачити, використовувати їх як можливий шанс або ж спромогтись ухилитися від їх негативного впливу. У свою чергу, внутрішні ризики можна розділити на дві групи:

- ризики фінансового характеру або портфельні,
- ризики технічно-організаційного характеру, або операційні (функціональні) ризики.

Структура зовнішніх ризиків незмінна: політичні, економічні, соціальні та форс-мажорні ситуації.

1.2 Підходи до визначення ступеня ризику

Ринкова трансформація економіки України в усіх сферах діяльності, в тому числі банківській, пов'язана зі значними труднощами і суперечностями. Переважної частини невдач, які виникають при цьому, можна було б уникнути за наявності своєчасної та достатньої інформації про механізм формування банківських ризиків. Останні полягають у невизначеності результатів діяльності і можливих несприятливих наслідків. Звідси — актуальність розроблення науково-обґрунтованого методичного забезпечення дослідження ризиків банківської діяльності на різних рівнях управління.

В українській банківській практиці з метою здійснення банківського нагляду на основі оцінки ризиків Національний банк України виділив дев'ять категорій ризику, а саме: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткової ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик. Ці категорії не є взаємовиключними; будь-який продукт або послуга може наражати банк на декілька ризиків. Однак для зручності аналізу Національний банк визначає й оцінює ці ризики окремо [14].

Кредитування є найважливішим напрямком здійснення банком активних операцій. Кредитні операції приносять банкам найбільшу суму

доходу, але вони пов'язані з високим ризиком втрат від непогашення кредиту і несплати нарахованих відсотків. Велика частка проблемних і сумнівних кредитів може серйозно підірвати позиції банку на ринку кредитних ресурсів [15].

У зв'язку зі специфікою банків особливе місце в системі банківських ризиків посідає кредитний ризик, пов'язаний з кредитною діяльністю банків.

Розглянемо лише основні види ризиків, якими можуть бути обтяжені банки [16].

Кредитний ризик — імовірність неповернення позичальником отриманого кредиту та відсотків за користування позикою в результаті фінансових ускладнень, фінансового краху чи шахрайства.

Інакше кажучи, це ризик несплати позичальником кредиту основному боргу і відсотків за його користування. Звідси випливає, що кредитний ризик слід розуміти як імовірність, а точніше загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання прибутків або збільшення витрату в результаті здійснення певних фінансових операцій. Для кожної кредитної операції характерні свої особливості, що визначають ступінь ризику. Так, кредитний ризик може виникати через погіршення фінансового стану позичальника, відсутність належних організаційних здібностей у його керівництва, недостатню підготовку працівника, який приймає рішення про кредитування, та інші обставини [17].

Кредитний ризик є складним для оцінки, оскільки, залежно від суб'єкту носія ризику, розрізняють ризик індивідуального позичальника (індивідуальний кредитний ризик) та сукупний (портфельний) кредитний ризик.

1) Кредитний індивідуальний ризик — це ризик, пов'язаний з тим, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання за кредитною угодою щодо повернення позикових коштів та процентів за користування цими коштами. Індивідуальний ризик залежить від максимальної величини кредиту (максимально можливих збитків) і ймовірності їх настання.

2) Кредитний портфельний ризик – це можливість зменшення вартості частини активів банку або зниження їхньої прибутковості відносно розрахункового запланованого рівня у зв'язку з динамікою структурних елементів кредитного портфеля, що впливає на фінансовий стан банку та її платоспроможність. Сукупний (портфельний) кредитний ризик залежить як від величини індивідуальних кредитних ризиків, так і від ступеню взаємозалежності між окремими позичальниками. Чим меншою є ця взаємозалежність, тим менший сукупний кредитний ризик [18].

Основними причинами виникнення кредитного ризику, що залежать від клієнта, вважають: слабе керівництво підприємства, безвідповідальність фізичної особи-позичальника, недобросовісну конкуренцію та діяльність інших банків; погіршення якості продукції і роботи, товарів та послуг; послаблення з боку позичальника власного контролю за станом фінансів, котре проявляється у зростанні дебіторської заборгованості, невиробничих витрат; невиконання контрактів позичальником; неотримання доходів для покриття заборгованості; порушення позичальником умов кредитного договору.

Основними причинами виникнення кредитного ризику, що не залежать від контролю банку, є: погіршення економічної кон'юнктури; політична ситуація у країні; законодавство країни, форс-мажорні обставини тощо.

Успішна діяльність банку значною мірою залежить від обраної системи управління ризиками. Система управління кредитними ризиками містить у собі певні елементи, серед яких: організаційне забезпечення кредитної діяльності; система лімітів і нормативів; оцінка кредитної заявки і кредитоспроможності позичальника; встановлення кредитного рейтингу; визначення відсоткової ставки з урахуванням кредитного ризику; авторизація кредиту – розподіл повноважень при прийнятті рішень про видачу кредиту; кредитний моніторинг; управління кредитним портфелем; реструктуризація проблемних кредитів [19].

Фактична оцінка кредитного ризику у фінансовому виразі визначається

впливом кредитного ризику на фінансовий результат.

Ризик втрати основних сум кредитів $P_{1кр}$, непокритих страховими резервами, визначається як різниця між розрахунковою сумою резервів (РСР) та фактичною сумою резервів (ФСР), виходячи зі структури класифікованих кредитів:

$$P_{1кр} = РСР - ФСР \quad (1.1)$$

Ризик втрати відсоткових доходів $P_{2кр}$ розраховується як сума прострочених нарахованих доходів.

Загальний абсолютний кредитний ризик:

$$P_1 = P_{1кр} + P_{2кр} \quad (1.2)$$

Мета управління кредитним ризиком полягає в забезпеченні мінімального рівня ризику при заданому рівні доходності кредитного портфеля. Основними елементами управління кредитним ризиком є:

- 1) лімітування та нормування обсягів кредитних вкладень;
- 2) формування ефективної цінової політики;
- 3) формування страхових резервів по кредитних ризиках.

Лімітування обсягів кредитних операцій обмежує концентрацію кредитного портфеля в розрізі окремих позичальників, груп позичальників, бізнесів, галузей, секторів економіки і регіонів.

Ліміт у розрізі окремого позичальника визначає максимальну суму та умови надання кредиту. Розрахунок ліміту проводиться на основі аналізу кредитоспроможності позичальника (фінансових показників діяльності, бізнес-плану тощо). Розмір ліміту коригується залежно від поточного фінансового стану боржника і прогнозованої оцінки його майбутнього фінансового стану. До основних лімітів та нормативів належать:

Максимальний розмір ризику на одного позичальника (Н8):

$$H8 = Z_c / K \cdot 100\% \quad (1.3)$$

де Z_c — сукупна заборгованість за позичками, міжбанківськими кредитами та врахованими векселями одного позичальника та 100% суми позабалансових зобов'язань, виданих стосовно цього позичальника, K — капітал банку.

Нормативне значення $H8$ не повинно перевищувати 25%.

Норматив "великих" кредитних ризиків ($H9$) установлюється як співвідношення сукупного розміру великих кредитних ризиків та капіталу комерційного банку:

$$H9 = C_k / K \cdot 100\% \quad (1.4)$$

де C_k — сукупний розмір "великих" кредитів, наданих комерційним банком з урахуванням 100% позабалансових зобов'язань банку.

Максимальне значення нормативу $H9$ не повинно перевищувати 8-кратного розміру капіталу банку.

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру ($H10$):

$$H10 = P_{kI} / K \cdot 100\% \quad (1.5)$$

де P_{kI} — сукупний розмір наданих банком позик (у тому числі іміж банківських), поручительств, урахованих векселів та 100% суми позабалансових зобов'язань щодо одного інсайдера комерційного банку.

Максимальне значення $H10$ не повинно перевищувати 5%.

Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та порук, наданих інсайдерам ($H11$):

$$H11 = P_k / K \cdot 100\% \quad (1.6)$$

де P_k — сукупний розмір наданих банком позик (у тому числі і міжбанківських), порук, урахованих векселів та 100% суми позабалансових зобов'язань щодо одного інсайдера комерційного банку.

Максимальне значення Н11 не повинно перевищувати 40%.

Норматив максимального розміру наданих міжбанківських позик (Н12):

$$H12 = MB_n / K \cdot 100\% \quad (1.7)$$

де MB_n — загальна сума наданих комерційним банком міжбанківських позик.

Максимальне значення нормативу Н12 не повинно перевищувати 200%.

Норматив максимального розміру отриманих міжбанківських позик (Н13):

$$H13 = (MB_0 + ЦК) / K \cdot 100\% \quad (1.8)$$

де MB_0 — загальна сума отриманих комерційним банком міжбанківських позик,

ЦК — сума залучених централізованих коштів.

Максимальне значення нормативу Н13 не повинно перевищувати 300%.

Штрафи за порушення норм перелічених нормативів застосовуються на кожний випадок порушення.

Кожний банк, перш ніж здійснювати операції, пов'язані з валютним ризиком, повинен ознайомитися з усією складністю сфери управління ним та його аналізу та зрозуміти її. Особливе значення має створення відповідних систем оцінки валютного ризику.

Наступний різновид ризиків це – Валютний ризик (ризик потенційних збитків від зміни валютних курсів) розрізняють операційний, трансляційний та економічний валютні ризики. Норматив ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку визначається як відношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті до регулятивного капіталу банку.

$$H = B_{\pi} / K \cdot 100\% \quad (1.9)$$

де H — норматив ризику загальної відкритої валютної позиції банку;

B_{π} — загальна відкрита валютна позиція банку за балансовим та позабалансовими активами та зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті;

K — регулятивний капітал банку.

При здійсненні валютних операцій банками невід'ємною складовою є валютний ризик, вплив якого на фінансову стійкість і прибутковість банку не варто недооцінювати. Вміле управління валютними ризиками значно знижує рівень ризикованості валютних операцій банку [20].

Валютному ризику притаманні певні особливості: він не існує для операцій, які проводяться в національній валюті, рівень валютного ризику розраховується лише для строкових операцій, рівень валютного ризику розраховується як для активів, так і для зобов'язань банку, для активів валютний ризик коригується на кредитний, а для зобов'язань — на ризик ліквідності.

Формулу для розрахунку валютного ризику під час проведення окремої операції можна подати в такому вигляді:

$$R = (100 - R_1) \cdot (C + P / 360 \cdot \sum(N_i C_i)) \quad (1.10)$$

де R — валютний ризик;

R_1 — рівень кредитного ризику для активів та ризику ліквідності для пасивів;

P — відсоткова ставка за операцією;

N_i — кількість днів в i -му періоді нарахування відсотків;

C — відхилення можливого курсу від існуючого на дату закінчення операції;

C_1 — відхилення ймовірного курсу від існуючого на дату перерахування відсотків за операціями.

Масштаб операцій і розмір можливого прийняття валютного ризику повинні ґрунтуватися на загальній якості процесу управління ризиком та стані валютного ринку своєї країни і країн банків-контрагентів. Знання, досвід, точність інформації та ефективність установлення лімітів ризику є головними елементами процесу оцінювання та управління валютним ризиком.

Наступний різновид ризиків банку - Інфляційний ризик (ризик зміни купівельної спроможності грошей) визначається здебільшого темпами інфляції в країні. Цей ризик пов'язаний з імовірністю знецінювання як відсоткового доходу, так і номіналу цінного папера внаслідок знецінення грошей. Прості акції, дивіденди за якими не є фіксованими, застраховані від інфляції, оскільки з підвищенням темпів інфляції зростає і прибуток, з якого виплачуються дивіденди.

Ще одним різновидом є відсотковий ризик, він виникає в наслідок коливань відсоткових ставок на грошовому ринку та ринку капіталів, що зумовлює зміни витрат на виплату відсотків чи доходів за інвестиціями, отже веде до зміни розміру прибутку (або навіть втрат) порівняно з очікуваним. Підвищення відсоткових ставок призводить до зниження ринкової ціни раніше емітованих цінних паперів. При цьому фінансові інструменти з тривалим строком погашення зазнають найбільших цінових втрат. Навпаки, якщо знижуються відсоткові ставки на ринку, ціни цінних паперів зростають.

Відсотковий ризик для банку виступає як особливий об'єкт аналізу й

управління, оскільки чистий відсотковий дохід банку (отже, і прибуток банку) залежить саме від ефективності управління ризиком.

Для визначення загального розміру банківських ризиків необхідно всі внутрішні ризики скоригувати на зовнішні. Для цього використовується формула розрахунку загальних ризиків комерційного банку:

$$H = (P_1 + P_2 + \dots + P_i + \dots + P_n / K) \cdot E. \quad (1.11)$$

де H — ступінь допустимих загальних ризиків банку;

P_i — ризики банку за i -ми операціями, або зважені за ступенем ризику активи банку ($i = 1, 2, \dots, n$);

E — ризики країни;

K — капітал банку.

За результатами дослідження підходів до визначення ступеня ризику можна зробити висновок, що різні види ризиків спричиняються різноманітними факторами та по-різному впливають на стійкість банку. Серед значної кількості ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю, винятково важливу роль відіграють кредитні ризики, бо вони негативно впливають не тільки на прибутковість та платоспроможність банківської установи, а також спричиняють інші ризики, які в майбутньому можуть мати масштабний прояв. Це такі ризики, як ризик ліквідності, ризик втрати репутації, ризик банкрутства, ризик капіталу, валютний ризик [21].

1.3 Зарубіжний досвід процесу управління банківськими ризиками

Ризики є невід'ємною характеристикою діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта, в тому числі й банку. Це проявляється у наявності тісного причинно-наслідкового взаємозв'язку, оскільки кожен банк як комерційна установа, прагнучи отримати прибуток, наражається на ризики. Економічні наслідки від реалізації ризиків можуть бути виражені в

недоотриманні прибутку та появи збитків. Все це за відсутності ефективних методів системи управління ризиками може призвести до появи негативних тенденцій у діяльності банку.

Серед видатних закордонних авторів, що займалися дослідженням банківських ризиків, слід виділити Бланка І.А., Редхеда К., Хьюса С.Маршалла Дж.Ф., Бансал, Бершадського А.В., Волошина І.В., Лобанова. Шелагіна Д.А. та інших.

У зарубіжній практиці під кредитним ризиком розуміється можливе зниження прибутку банку або втрата частини акціонерного капіталу в результаті нездатності позичальника погашати й обслуговувати отриманий кредит. Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівнянність усієї палітри факторів кредитного ризику.

Англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик «PARSEL» і «CAMPARI» [22].

У практиці американських банків використовують «правило п'яťох сі»:

- 1 С - репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;
- 2 С - припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;
- 3 С — капітал, майно;
- 4 С— забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізовуваної застави у випадку непогашеній позички;
- 5 С — визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника.

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організовують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля.

У вітчизняних банках на даний час існує два основних методи боротьби з ризиками: перший – розробка та затвердження величезної кількості внутрішніх положень, методик та інструкцій, включаючи плани дій в умовах форс-мажорних ситуацій, другий – формування резервів на можливі втрати. Як перший так і другий варіант має свої недоліки, один з яких – сумнівна ефективність в умовах серйозних потрясінь. Проте існує ще й третій метод оптимізації банківських ризиків, який поки не отримав такого широкого розповсюдження, як перші два, але доволі перспективний і набирає обертів протягом останніх років. На відміну від інших способів, він дозволяє в разі реалізації ризику отримати реальне відшкодування збитків та інших неприємностей матеріального характеру, причому «живими» грошима.

У аспекті управління банківськими ризиками найцікавішим є досвід зарубіжного банківського сектора із залучення до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств. Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у нього відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку [22].

Отже, в Україні необхідно заохочувати створення рейтингових агентств, тому що їхня діяльність буде сприяти зниженню кредитних ризиків банків і підвищувати надійність банківської системи України в цілому. На жаль, у даний час в Україні відсутня якісна статистична база даних по позичальниках. Українські банки змушені спиратися на власні методики оцінки кредитного ризику, брати на себе всю вагу кредитного ризику. Найкращий варіант, і це найпоширеніша українська практика, кредитування юридичних осіб під заставу їхнього майна. Використання українськими банками зарубіжного досвіду в удосконаленні управління кредитним ризиком повинне йти і шляхом створення механізму розподілу кредитних ризиків, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою таких фінансових інструментів, як кредитні деривативи, емісія цінних паперів, сек'юритизація активів, реструктуризація

кредитних портфелів [4]. Результативність управління кредитними ризиками в банківському секторі економіки України повинна ґрунтуватися, насамперед, на інституціональних принципах організації банківської справи.

Вітчизняному банківському секторові необхідно на основі світового банківського досвіду удосконалювати такі методи управління кредитним ризиком як лімітування, резервування коштів під покриття очікуваних і непередбачених втрат, диверсифікованість, страхування, хеджування, сек'юритизація боргових зобов'язань, умови дострокового стягнення сум.

Використання досвіду іноземних банків дозволить уникнути помилок в оцінці й управлінні кредитним ризиком, створить умови для формування нових організаційних структур (кредитних бюро, рейтингових агентств), які сприяють оптимізації управління системою кредитних ризиків, буде стимулювати інвесторів розділяти банківські ризики, але, разом з тим, дозволить одержувати їм значний прибуток.

2 ОЦІНКА СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

ПАТ «ОЩАДБАНК»

2.1 Фінансова – економічна характеристика ПАТ «Ощадбанк»

ПАТ «Ощадбанк» є однією з найбільших фінансово-банківських установ в Україні, яка стабільно працює в умовах постійної конкуренції на ринку банківських послуг та прагне бути сучасним конкурентоспроможним банком. Банк має найбільшу мережу установ, в якій працює майже чверть банківського персоналу України.

Становлення банку розпочалася після проголошення незалежності України. Після прийняття 20 березня 1991 року Закону України "Про банки та банківську діяльність" [30]. Ощадний банк України набув спеціального статусу 31 грудня 1991 року Ощадбанк зареєстровано як самостійну банківську установу в Національному банку України – "Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України".

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 1999 року на виконання розпорядження Президента України від 20 травня 1999 року Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України перетворено у відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України" (скорочена назва – ПАТ „Ощадбанк”). На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 р. №502 “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2003 р. №261” 7 червня 2011 року здійснено державну реєстрацію змін до Статуту ПАТ “Ощадбанк”, які стосуються, в тому числі, найменування банку. Відповідно до п. 4 Статуту АТ „Ощадбанк” повне найменування Банку: публічне акціонерне товариство "Державний ощадний банк України", скорочене - АТ”Ощадбанк”.

Ліцензія Національного банку України № 148 від 05.10.2011 р. на право здійснення банківських операцій. Засновником банку є держава в особі Кабінету Міністрів України. На сьогодні Ощадбанк - єдиний серед

українських банків, який має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян та їх видачі за першою вимогою.

На сьогодні Ощадбанк - єдиний серед українських банків, який має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян та їх видачі за першою вимогою.

Основна стратегічна мета банку – залишаючись банком загальнонаціонального рівня, банк прагне відтворити позиції стабільної, прозорої, конкурентоздатної фінансової установи, яка співпрацює як з системними державними підприємствам, так і на традиційному для банку сегменті бізнесу – роздрібному [31]. Банк у своїй діяльності керується Конституцією і Законами України "Про банки і банківську діяльність", "Про Національний банк України", "Про господарські товариства", іншими законами України, нормативно-правовими актами Національного банку України та Статутом банку.

На підставі банківської ліцензії № 148, виданої Національним банком України від 16 січня 2002 року, банк має право здійснювати банківські операції, визначені частиною першою та пунктами 5-11 частини другої статті 47 Закону України "Про банки і банківську діяльність", а саме:

- приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- надання гарантій і порук та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- лізинг і тд.

Сьогодні послугами банку користуються всі категорії населення, що зумовлює провідну позицію банку на ринку роздрібних банківських послуг України. Банк зосереджує свої зусилля на створенні сприятливих та вигідних умов обслуговування клієнтів, розширенні переліку банківських послуг, збільшенні присутності на ринку продуктів та послуг. Оскільки банк — це установа, яка працює в основному із залученими коштами, то, як правило, їх частка в пасивах банку становить не менше 80%. Значення менше цієї величини означає більш високу фінансову стійкість банку, проте негативно характеризує його ділову активність.

Економічна діяльність банку в 2020-2023 рр., згідно загальній оцінці експертів, мала позитивний тренд завдяки ретельно розробленої на основі високоякісного аналізу та прогнозування Стратегії банку.

Активи та Зобов'язання ПАТ «Ощадбанк» на кінець 2020-2023 фінансового року мають наступне співвідношення (рисунок 2.1).

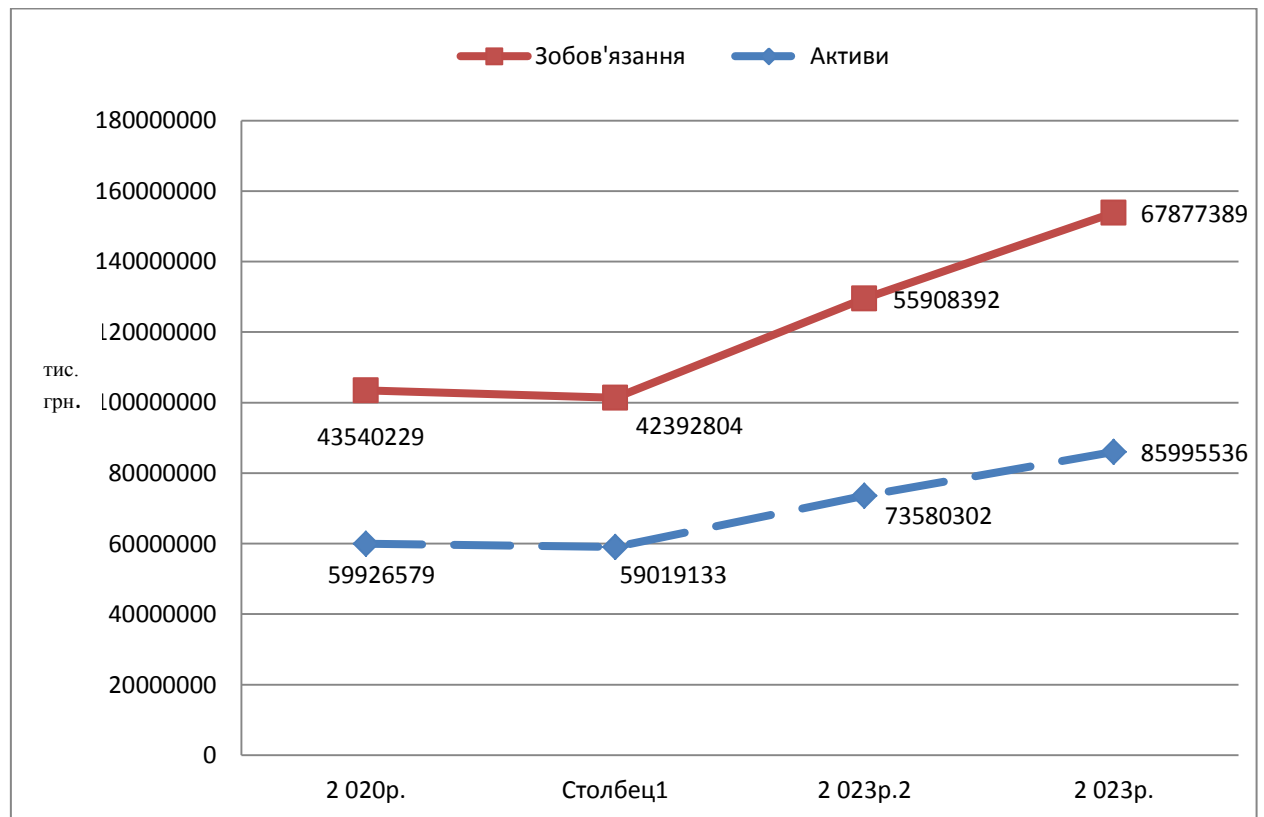

Рисунок 2.1 - Динаміка росту активів та пасивів балансу ПАТ «Ощадбанк» за 2020 – 2023 рр.

За аналізований період активи ПАТ «Ощадбанк» зросли на 26 068 957,0 тис. грн. і станом на 31 грудня 2023 року становлять 85 995 536,0 тис. грн. через наступну динаміку: «Кредити та заборгованість клієнтів», порівняно з даними станом на 31.12.2023 року збільшилися у порівнянні з 2020р. на 9 453 674,0 тис. грн, тобто на 22,65%, і складають 51 186 647,0 тис. грн.

Майже у три рази зросли «Кошти в інших банках» з 205 244 тис.грн. у 2020р. і на кінець 2023р. вони становлять 666 161,0 тис. грн. Також, за результатами аналізованого періоду зросли і «Інші фінансові активи», на кінець 2023р. вони дорівнюють 2 205 122,0 тис. грн.

Зобов'язання ПАТ «Ощадбанк» з 2020 р. зросли на 24 337 160,0 тис.грн. або на 55,9% і на кінець 2023 р. становлять 67 877 389,0 тис. грн за рахунок таких змін: «Кошти банків» збільшилися на 12,6% і становлять 19 224 482,0 тис. грн. Спостерігалось збільшення «Коштів клієнтів» з 24 523 693,0тис.грн. на кінець 2020р. та на кінець 2023р. вони становлять 39 399 132,0 тис. грн. Темп росту склав 60,6%. У 2023 році відзначається значне зростання «Інших фінансових зобов'язань» і на звітну дату вони складають 2 246 629,0 тис. грн.

Власний капітал ПАТ «Ощадбанк» збільшився за 2020-2023рр. збільшився на 1 731 797,0 тис.грн або на 10,5% в основному за рахунок збільшення «Статутного капіталу» банку на 1 326 384,0 тис. грн у порівнянні з 2020 р.

На першому етапі для оцінки дохідності банку використовуємо аналіз динаміки доходів ПАТ «Ощадбанк» за 2020 – 2023 роки (таблиці 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз доходів ПАТ «Ощадбанк»

	Станом на 31.12.				Відхилен ня, +/-	Темп росту, %
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023/2020	2023/2020
1	2	3	4	5	6	7
Чистий процентний дохід	4184570	4166693	4521915	1282337	-2902233	30,64
Процентний дохід	7827293	7680095	8453540	2360583	-5466710	30,16

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7
Чистий комісійний дохід	1021403	1088714	1157929	301511	-719892	29,52
Інший дохід	19446	30992	30992	28195	8749	144,99
Операційний дохід	692696	460601	460601	504177	-188519	72,78
Чистий дохід	692696	460601	504177	119240	573456	17,21

Проаналізувавши доходи за 2020-2023 рр., маємо наступні висновки щодо основних змін статей звіту: за аналізований період «Чистий процентний дохід» зменшився майже у 3 рази з 4 184 570,0 тис.грн. у 2020 р. і на кінець 2023р. сума за цією статтею становить 1 282 337,0 тис. грн., темп росту склав 30,64%. «Комісійні доходи» скоротилися на 719 892,0 тис.грн. або на 71,48%% і становлять 301 511,0 тис. грн, також значно скоротився операційний дохід на 188 519,0 тис. грн. або 27,22%.

Таким чином, «Чистий прибуток» ПАТ «Ощадбанк» станом на 31.12.2023 року становить 119 240,0 тис. грн, що на 573 456,0 тис. грн менше, ніж за аналогічний період 2020 року.

2.2 Оцінка фінансових показників діяльності ПАТ «Ощадбанк»

Для аналізу показників фінансового стану ПАТ «Ощадбанк» складаємо агрегований баланс за 2020 – 2023 рр., який буде використовуватися в подальших розрахунках (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 - Агрегований баланс ПАТ «Ощадбанк» за 2020 – 2023р.р.

№п/п	Назва статті	Станом на 31.12.			
		2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
	Активи				
1	Грошові кошти та їх еквіваленти	6034358	5455665	5553897	15488562
2	Торгові цінні папери				
4	Кошти в інших банках	205244	530553	607743	666161

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
5	Кредити та заборгованість клієнтів	41732973	39203425	50460892	51186647
6	Цінні папери в портфелі банку на продаж	5888514	7697151	9526535	13130521
7	Цінні папери в портфелі банку до погашення	3273943	3188142	4384778	-
8	Інвестиції в асоційовані компанії	-	-	-	50590
10	Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	241375	81130	58599	57881
11	Відстрочений податковий актив	-	-	15419	87267
13	Основні засоби та нематеріальні активи	2162785	2447593	2466078	2985175
14	Інші фінансові активи	206583	191083	251699	2205122
15	Інші активи	180804	224391	254662	127448
16	Довгострокові активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття	-	-	-	10162
17	Усього активів	59926579	59019133	73580302	85995536
Зобов'язання					
18	Кошти банків	17067961	15859360	15847923	19224482
19	Кошти клієнтів	24523693	24420575	32880288	39399132
20	Боргові цінні папери, емітовані банком	446177	511231	204267	204194
21	Інші залучені кошти	-	-	5705125	5715614
22	Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	71	12946	-	-
23	Відстрочені податкові зобов'язання	410756	510723	-	-
24	Резерви за зобов'язаннями	4123	1677	7875	60148
25	Інші фінансові зобов'язання	225934	216752	352060	2246629
26	Інші зобов'язання	36936	36099	83438	185010
27	Субординований борг	824578	823441	827416	842180
29	Усього зобов'язань	43540229	42392804	55908392	67877389
Власний капітал					
30	Статутний капітал	14211516	14211516	15537900	15537900
31	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	999621	1253194	827471	1242899
32	Резервні та інші фонди банку	1175213	1161619	1306537	1337348
35	Усього власного капіталу та частка меншості	16386350	16626329	17671908	18118147
36	Усього пасивів	59926579	59019133	73580300	85995536

Далі розглянемо першу групу коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість банку. Для цього спочатку визначимо найважливіші з них, приведемо алгоритм їх розрахунку та розкриємо їх економічний зміст. Після цього на основі даних балансу розрахуємо вибрані показники, проаналізуємо їх рівень (таблиця 2.3), тенденції і зробимо висновок про рівень фінансової стійкості банку.

Таблиця 2.3 - Вихідні дані для розрахунків коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 рр., тис.грн.

№	Назва показників	Умовні позначення	Станом на 31.12.			
			2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
1	Власний капітал	К	16386350	16626329	17671908	18118147
2	Засновницький (акціонерний) капітал	Какц	14211516	14211516	15537900	15537900
3	Залучені кошти	Зк	43540229	42392804	55908392	67877389
4	Активи загальні	Азаг.	59926579	59019133	73580302	85995536
5	Активи дохідні	Ад	50895430	50088718	64372205	64317168
6	Активи недохідні	Анд	9031149	8930415	9208097	21678368
7	Активи капіталізовані	Ак	2162785	2447593	2466078	2985175

Як свідчать дані таблиці 2.4, основними коефіцієнтами, які характеризують фінансову стійкість банку, є:

- коефіцієнт надійності - співвідношення власного капіталу (К) до залучених коштів (Зк). Рівень залежності банку від залучених коштів;
- коефіцієнт фінансового важеля - співвідношення зобов'язань банку (З) і капіталу (К), розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку;
- коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів - розкриває достатність сформованого власного капіталу (К) в активізації та покритті різних ризиків;
- коефіцієнт захищеності власного капіталу - співвідношення капіталізованих активів (Ак) і власного капіталу (К). Показує, яку частину капіталу розміщено в нерухомість (майно);

- коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом - сигналізує про захист дохідних активів (що чутливі до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом;
- коефіцієнт мультиплікатора капіталу - ступінь покриття активів (А) (акціонерним) капіталом (Ка).

Таблиця 2.4 - Розрахунок показників фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанк» по роках

№	Найменування показника	Алгоритм розрахунку за балансом	Станом на 31.12				Відхилення 2023р. від 2020р.
			2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Коефіцієнт надійності	$K_n = (K / 3k)$	0,376	0,392	0,316	0,267	-0,109
2	Коефіцієнт фінансового важеля	$K_{fv} = (3k / K)$	2,657	2,550	3,164	3,746	1,089
3	Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів — достатність капіталу	$K_{uk} = (K / A_{zag.})$	0,273	0,282	0,240	0,211	-0,063
4	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$K_{zk} = (A_k / K)$	0,132	0,147	0,140	0,165	0,033
5	Коефіцієнт захищеності дохідних активів	$K_{zda} = (K - A_{nd} - 3b) / A_d$	0,145	0,154	0,131	-0,055	-0,200
6	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$K_{mk} = A_{zag.} / K_{akc.}$	4,217	4,153	4,736	5,535	1,318

Для наглядності зобразимо отримані дані графічно (рисунок 2.2).

З наведених даних у таблиці 2.4 та рисунку 2.2 видно, що коефіцієнт надійності (співвідношення капіталу банку і залучених коштів за мінімально допустимого значення не менше 5,0 %) хоч дещо і знизився на протязі 2020-2023р.р., але станом на 01.01.2023 р. становив 26,7 %. Таким чином, ПАТ «Ощадбанк» має низьку забезпеченість власним капіталом і, отже, низьку

надійність, тобто він досяг того рівня, за якого дуже залежить від стихій у залученні вільних коштів грошового ринку, бо не має вдосталь своїх, дешевших, які можна розміщати в кредити господарюючим суб'єктам та в інвестиції.

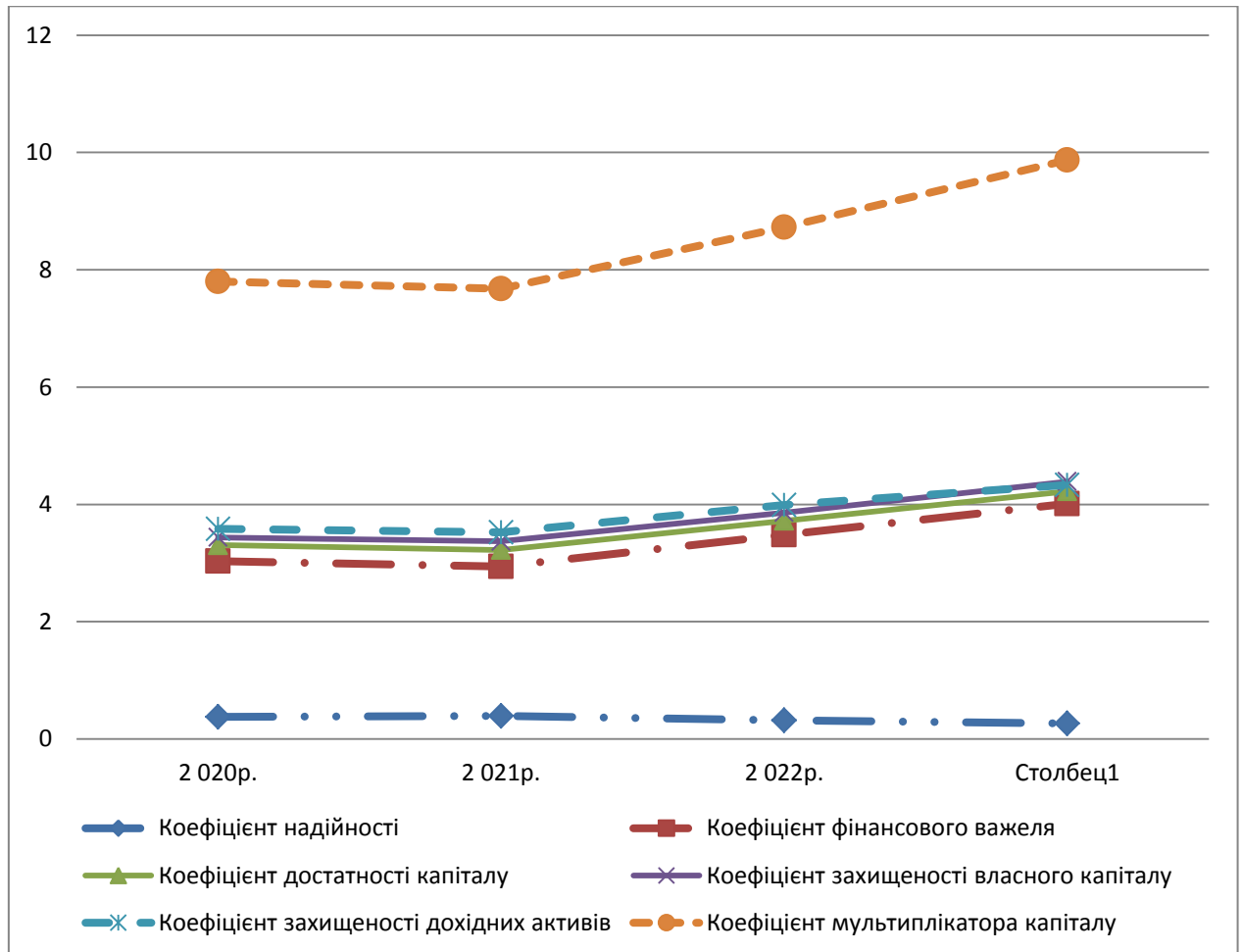

Рисунок 2.2 – Динаміка показників фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 рр.

Коефіцієнт фінансового важеля при максимально допустимому співвідношенні 1,20 становив 3,075 станом на 01.01.2023р. – це критичне значення. Протягом чотирьох років значення коефіцієнта було досить високе, так у 2020р. коефіцієнт фінансового важеля значення 2,657, та на кінець 2023р. на 1,09 в.п. віще ніж у 2020р. Це свідчить про те, що банк погіршив активність щодо залучення вільних коштів на грошовому ринку, тому що не може забезпечити власними.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів знижується за період 2020-2023 рр. з 0,273 до 0,211 (або відповідно з 27,3 % до 21,1 %) за оптимального значення не менше 10 %. Хоч значення показника знаходяться у нормі, але це ще раз свідчить про погіршення фінансового стану банку. Та

Дані табл. 2.4 також свідчать і про підвищення захищеності власного капіталу зростаючим вкладенням його у свої власні капіталізовані активи — основні засоби і нематеріальні активи. Це підтверджується зростанням відповідного коефіцієнта з 13,2% до 16,5%, або збільшенням за період 2020-2023рр. на 3,3%.

Також банк значно знизив захист дохідних активів власним капіталом. Так, якщо на кінець 2020 р. цей коефіцієнт має позитивне значення (0,145), а вже на кінець 2023р. він знизився ще до значення -5,5%, що на 20,0% менше у порівнянні з 2020р. Це свідчить про те, що розмір власного капіталу за мінусом недохідних активів покривав на кінець 2020р. на 14,5%, а на кінець 2023р. нестача дохідних активів склала 5,5%, на що негативно вплинуло два фактори: зростання капіталу і зростання недохідних активів.

Що стосується коефіцієнта мультиплікатора капіталу, який характеризує ступінь покриття активів акціонерним капіталом, то за оптимального співвідношенні 12,0—15,0 разів він як на початок так і на кінець аналізованого періоду не досягає нормативного значення. Це свідчить, насамперед, що темп зростання активів не перевищує темп зростання акціонерного капіталу і, по-друге, — про наявність тенденцій зниження використання «потужностей» із залучення їх з акціонерного капіталу.

Звідси можна зробити висновок, що фінансова стійкість банку недостатньо забезпечена його капіталом і останній не може захищати банк від імовірних ризикованих втрат сьогодні і в близькому майбутньому.

Аналіз ділової активності банку можна представити як коефіцієнтним методом так і методом зіставлення і взаємозв'язку між джерелами інвестування (ресурсів банку) та напрямками їх вкладень в активи.

Узагальнення відібраних коефіцієнтів, алгоритм розрахунку та їх економічний зміст наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Розрахунок основних коефіцієнтів ділової активності пасивів ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 р.р.

№	Назва показників	Станом на 31.12.				
			2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
I. У частині пасивів						
а) Вихідні дані, тис.грн.						
1	Пасиви загальні	П _{заг}	59926579	59019133	73580300	85995536
2	Залучені кошти всього	З _к	43540229	42392804	55908392	67877389
3	Строкові депозити	Д _с	101474	156318	244390	276894
4	Міжбанківські кредити одержані	МБК	1852826	3299444	6137611	9778526
5	Кредитний портфель	КР	41732973	39203425	50460892	51186647
6	Активи дохідні	Д _а	50895430	50088718	64372205	64317168
Коефіцієнти ділової активності пасивів						
1	Коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів	$K_{зк} = \left(\frac{З_к}{П_{заг}} \right)$	0,727	0,718	0,760	0,789
2	Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	$K_{змбк} = \left(\frac{МБК}{П_{заг}} \right)$	0,031	0,056	0,083	0,114
3	Коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи	$K_{зда} = \left(\frac{Д_а}{З_к} \right)$	1,169	1,182	1,151	0,948
4	Коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель	$K_{зкр} = \left(\frac{КР}{З_к} \right)$	0,958	0,925	0,903	0,754

Результати розрахунків для наглядності зобразимо графічно (рисунок 2.3).

Отже, як свідчать дані таблиці 2.5 та рисунку 2.3 рівень ділової активності щодо залучення ресурсів зі сторони характеризує коефіцієнт активності залучення позичених і залучених коштів, банк має незначну тенденцію до зростання: на кінець 2020 р. він становив 0,727, а на кінець 2023 р. зростає і становить 0,789. Так як оптимальне значення 0,70, то рівень даних показників знаходить в межах норми.

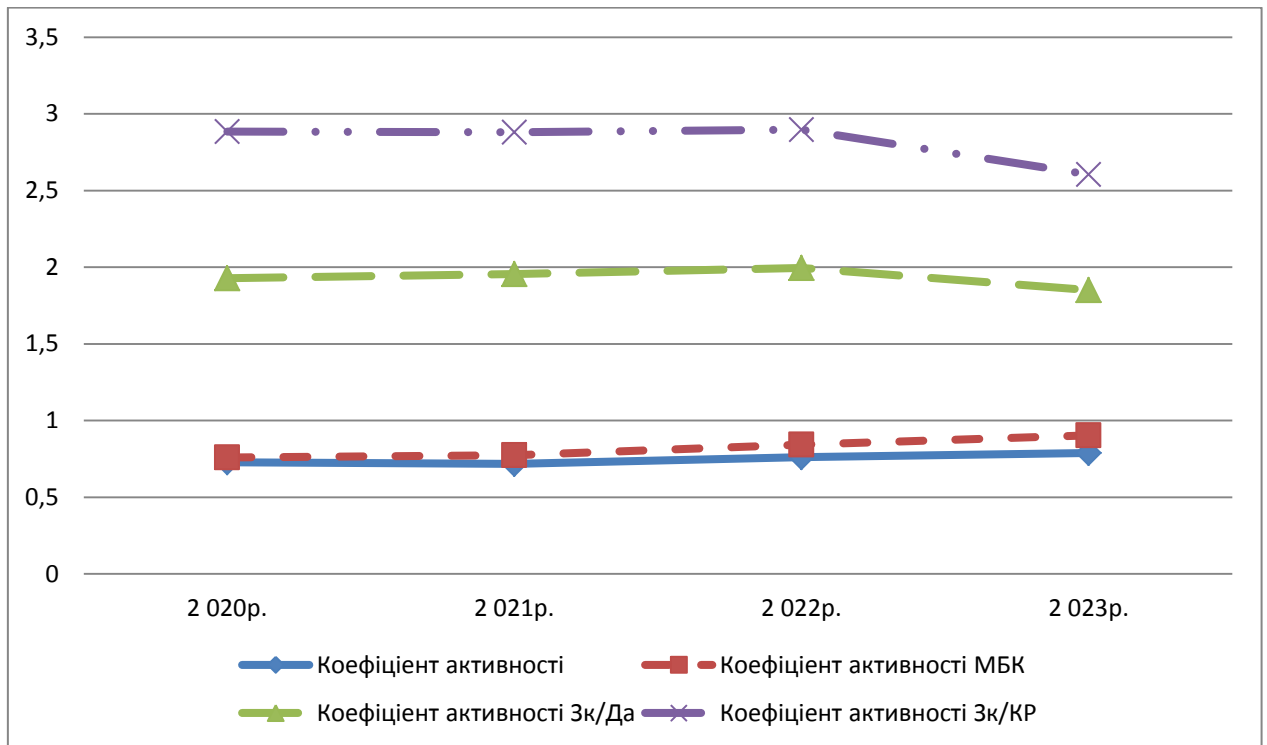

Рисунок 2.3 – Динаміка ділової активності пасивів ПАТ «Ощадбанк» у 2020-2023 рр.

Водночас коефіцієнт залучення строкових депозитів у кредитний портфель становив відповідно 0,031 ... 0,114. Рівень коефіцієнтів залучення строкових депозитів характеризує також діяльність банку щодо розвитку депозитної клієнтської бази.

Рівні активності розміщення і використання залучених коштів в активи банку, були достатньо високими, але на протязі аналізованого періоду поступово знизилися з 1,169 у 2020р. до 0,948 на кінець 2023р. відповідно.

Коефіцієнти використання залучених коштів у кредитний портфель в середньому за аналізований період коливається від 0,958 у 2020 році та знижується до 0,754 на 1 січня 2024 року.

Ділова активність активів характеризується рівнем вкладень ресурсів банку в дохідні активи, кредитний портфель, у цінні папери і розкриває як досягнутий рівень, так і можливості банку в даний період.

Підвищення дохідних активів у цілому, з їх диверсифікацією в кредитний та інвестиційний портфелі, за більшістю показників свідчить про

ескалацію ділової активності комерційного банку і розширення власного місця на фінансовому ринку.

Наступним кроком буде розрахунок коефіцієнтів ділової активності ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 р.р. (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 - Розрахунок основних коефіцієнтів ділової активності активів ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 р.р.

№	Назва показників	Станом на 31.12.				
			2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
II. У частині активів						
1	2	3	4	5	6	7
	Активи загальні	A _з	59926579	59019133	73580302	85995536
	Активи дохідні	A _д	50895430	50088718	64372205	64317168
	Кредитний портфель	KP	41732973	39203425	50460892	51186647
	Вкладення в цінні папери і в паї асоційованих компаній	ЦПП	5888514	7697151	9526535	13130521
	Прострочені і безнадійні кредити	KP _{пб}	18976	21327	20865	25769
	Коефіцієнти ділової активності активів					
1	Коефіцієнт дохідних активів	$K_{да} = \left(\frac{A_d}{A_z} \right)$	0,849	0,849	0,875	0,748
2	Коефіцієнт кредитної активності інвестицій у кредитний портфель	$K_{кра} = \left(\frac{KP}{A_z} \right)$	0,696	0,664	0,686	0,595
3	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності в цінні папери і пайову участь	$K_{ia} = \left(\frac{ЦПП}{A_z} \right)$	0,098	0,130	0,129	0,153
4	Коефіцієнт інвестицій у дохідних активах	$K_{іда} = \left(\frac{ЦПП}{A_d} \right)$	0,116	0,154	0,148	0,204
5	Коефіцієнт проблемних кредитів	$K_{пкр} = \left(\frac{KP_{пб}}{KP} \right)$	0,000	0,001	0,000	0,001

Дані таблиці 2.6 свідчать саме про таку ескалацію, в результаті якої за період з 2020-2023 рр. рівень дохідних активів, виражений коефіцієнтом, скоротився з 0,849 до 0,748 (за незначного рівня проблемних кредитів, які складають приблизно 0,3%).

Коефіцієнт кредитної активності у кредитний портфель також має тенденцію до зниження, так на кінець 2020р. він складав 0,696, на кінець 2022р. дещо зростає у порівнянні з 2021р. з 0,664 до 0,686, та на кінець 2023р. знижується до 0,595.

Протилежна ситуація спостерігається з інвестуванням коштів у цінні папери, так коефіцієнт загальної інвестиційної активності у цінні папери зростає з 0,098 на кінець 2020р. до 0,130 у 2021-2022рр., та на кінець 2023 р. становить 0,153.

Результати розрахунків для наглядності зобразимо графічно (рисунок 2.4).

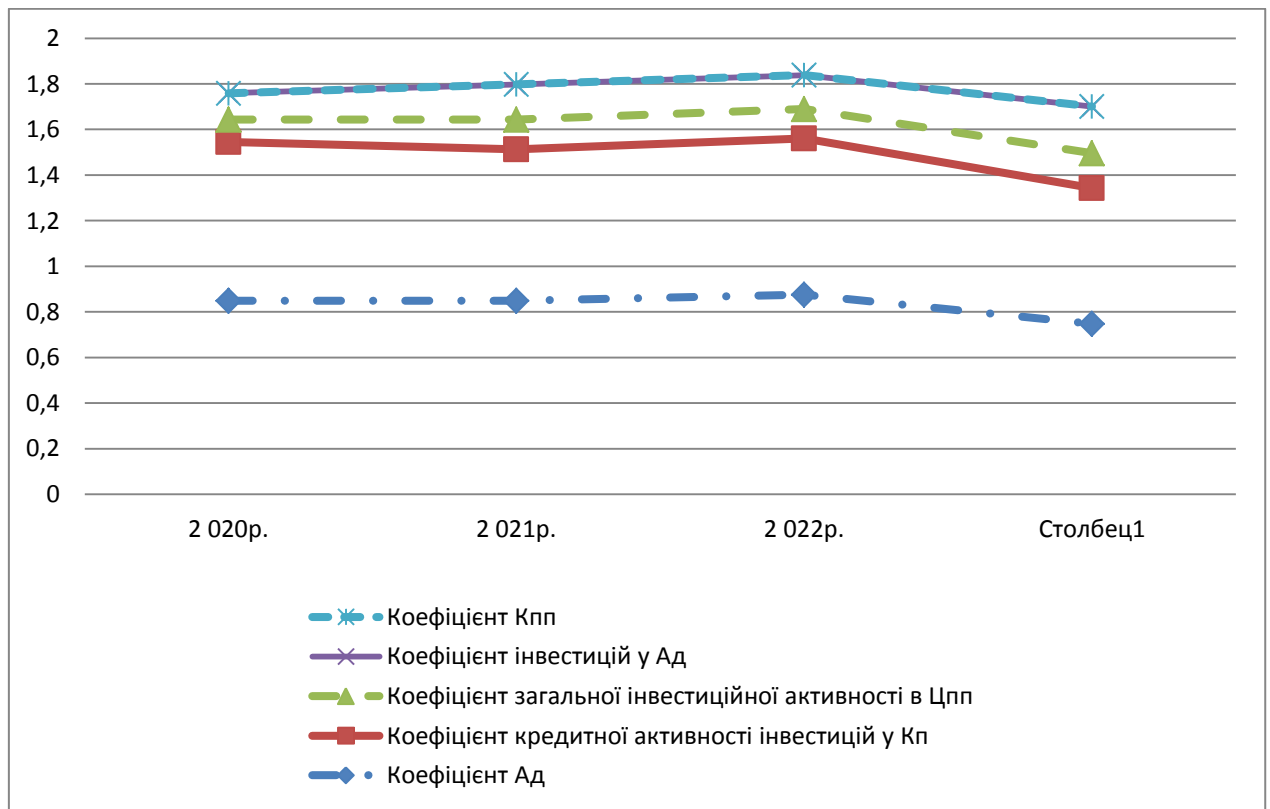

Рисунок 2.4 – Динаміка ділової активності активів ПАТ «Ощадбанк» у 2020-2023 рр.

Отже, за всіма проаналізованими коефіцієнтами таблиці 2.6 можна зробити висновок, що ділова активність банку практично за всіма коефіцієнтами на протязі 2020-2023рр. знижується.

Позитивні сторони методики зіставлення і взаємозв'язки між джерелами інвестування (ресурсів банку) та напрямками їх вкладень в активи в тому, що вона на противагу коефіцієнтному методу, який дає інформацію тільки про досягнутий рівень, розкриває механізм, через зміни (які є факторами) статей активу і пасиву балансу, прискорення й уповільнення ділової активності банку.

За даними агрегованого балансу за 2020 - 2023 рр. розрахуємо зміни, що відбулися по кожній статті.

Дані таблиці 2.7 показують, що між джерелами інвестицій та напрямками вкладень має бути рівність.

Таблиця 2.7 - Динаміка змін джерел інвестування і напрямів вкладень ресурсів ПАТ «Ощадбанк» 2020-2023 р.р., тис. грн.

№	Назва статті	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення 2023р до 2020(+,-)
Джерела інвестицій						
I. Власні кошти						
1	Статутний фонд	14211516	14211516	15537900	15537900	1326384
2	Резервний фонд	1175213	1161619	1306537	1337348	162135
3	Чистий прибуток звітного року	692696	460601	504177	119240	-573456
4	Нерозподілений прибуток минулих років	999621	1253194	827471	1242899	243278
5	Переоцінка основних засобів	-692696	-460601	-504177	-119240	573456
6	Разом власні кошти	16386350	16626329	17671908	18118147	1731797
II. Залучені кошти						
7	Кошти до запитання	24523693	24420575	32880288	39399132	14875439
8	Строкові депозити	101474	156318	244390	276894	175420
10	Кредитори	18915062	17815911	22783714	28201363	9286301
11	Разом залучені кошти	43540229	42392804	55908392	67877389	24337160
12	Ресурсний потенціал, усього	59926579	59019133	73580300	85995536	26068957
Напрями вкладень						
I. Високоліквідні активи						
1	Грошові кошти в касі і на коррахунку в НБУ	6034358	5455665	5553897	15488562	9454204
2	Казначейські та інші цінні папери	9162457	10885293	13911313	13130521	3968064
3	Коррахунки в інших банках	205244	530553	607743	666161	460917
4	Строкові депозити в інших банках	-8775070	116473	1136025	410419	9185489
	Разом	6626989	6401692	6683418	18635312	12008323

Продовження таблиці 2.7.

II. Дохідні активи						
5	Міжбанківські кредити надані	50895430	50088718	64372205	64266578	13371148
7	Інвестиції в державні цінні папери	0	0	0	50590	50590
8	Інвестиції в акції	0	0	0	0	0
9	Разом	50895430	50088718	64372205	64317168	13421738
III. Імобілізовані активи						
12	Основні засоби і нематеріальні активи	2162785	2447593	2466078	2985175	822390
14	Дебітори	241375	81130	58599	57881	-183494
15	Разом	2404160	2528723	2524677	3043056	638896
16	Активи, усього	59926579	59019133	73580300	85995536	26068957

Зобразимо дані динаміки змін джерел інвестування і напрямів вкладень ресурсів банку за 2020 - 2023 роки за факторами для оцінки коливань ділової активності (рисунк 2.5).

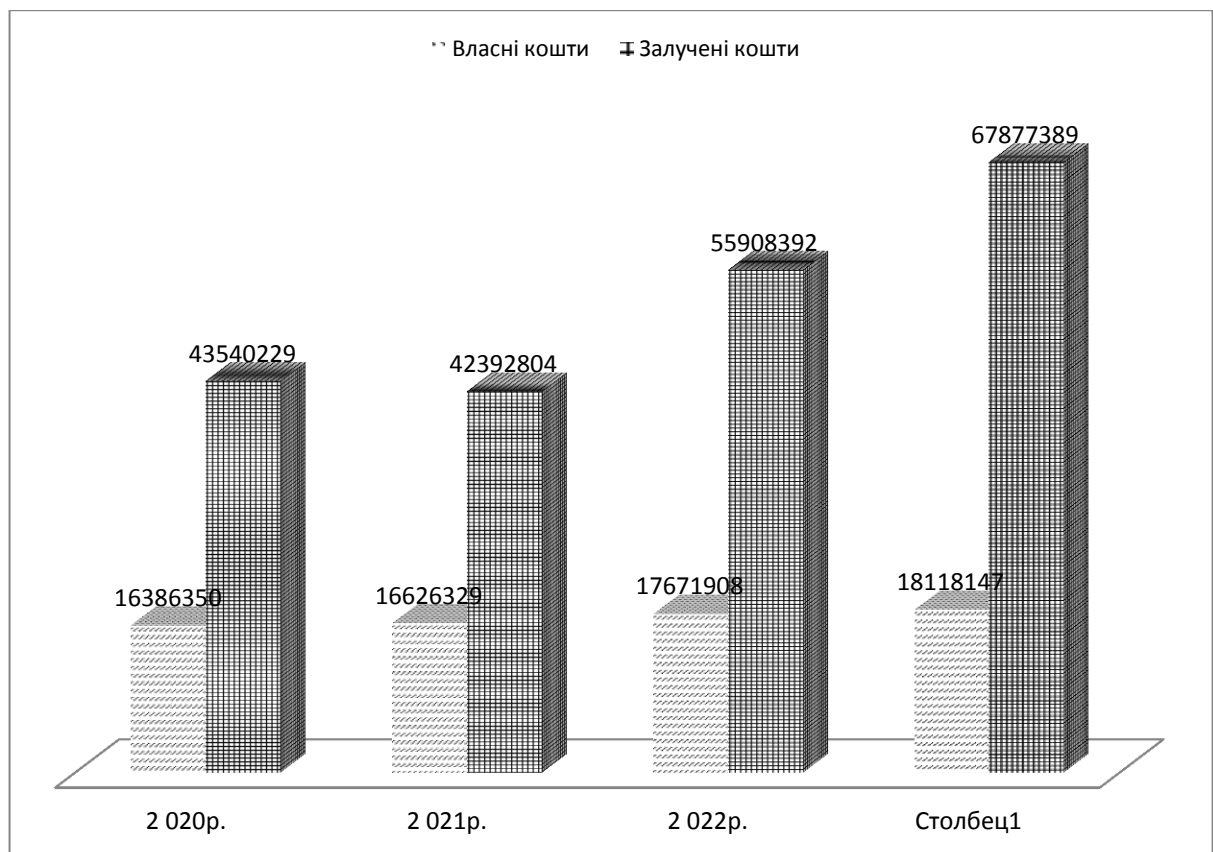

Рисунок 2.5 – Динаміка джерел інвестицій ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 р.р., тис. грн.

Аналізуючи джерела інвестицій ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023р.р. спостерігаємо швидкий ріст залучених коштів, які в середньому складають приблизно 75 % всього капіталу банку, що є негативною тенденцією.

Збільшення статей джерел інвестування свідчить про залучення банком додаткових джерел із зовнішнього ринку.

Так у загальній структурі залучених коштів питому вагу займають кошти до запитання – приблизно 40-45%, другу позицію у структурі залучених коштів займають кредитори – приблизно 25 - 30%, строкові депозити – приблизно 5%; міжбанківські кредити займають приблизно 10 – 15%, та у загальній структурі залучених коштів.

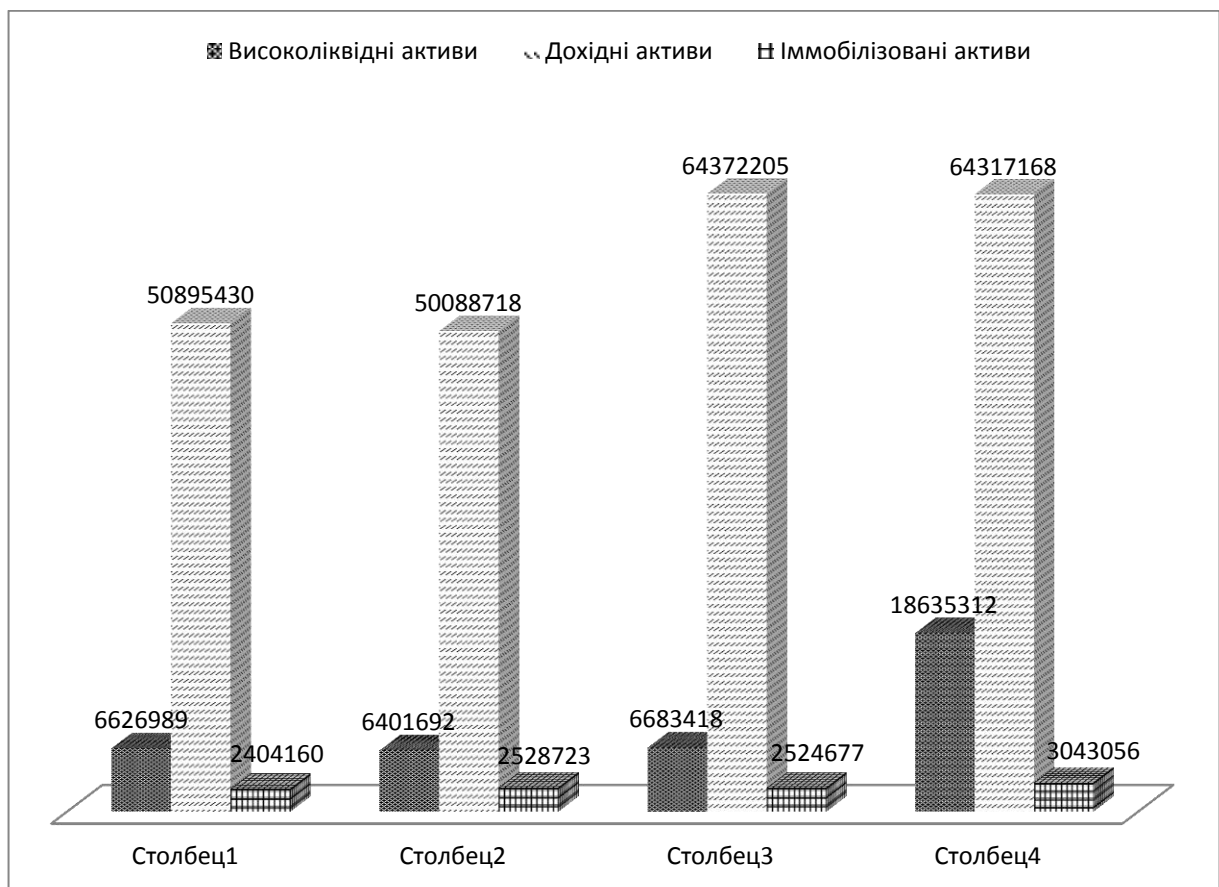

Рисунок 2.6 - Динаміка росту ділових активів ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 рр., тис. грн.

Аналізуючи динаміку росту ділових активів ПАТ «Ощадбанк» за 2020-2023 рр. спостерігаємо, що питому вагу займають дохідні активи – приблизно 75%, що є позитивною тенденцією, тому що майже 80% у загальній структурі

дохідних активів займають кредити, надані юридичним і фізичним особам, з яких банк отримує основний прибуток. Сум дохідних активів протягом 2020-2023 рр. зростає з 50895430,0 тис. грн. до 64317168,0 тис. грн.

Далі проаналізуємо показники ліквідності ПАТ «Ощадбанк». Ліквідність комерційного банку — це можливість і здатність банку виконувати свої зобов'язання перед клієнтами і різними контрагентами в аналізованих періодах. Ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань активами і ліквідність самих активів забезпечується дотриманням насамперед обов'язкових економічних нормативів Національного банку України.

Наведений у таблиці 2.8 блок показників призначено для оцінки ліквідності банку щодо його здатності перетворювати активи в грошову готівку для погашення зараз (на дату складання балансу) та в найближчий період зобов'язань перед клієнтами за їх поточними, депозитними, ощадними рахунками, а також перед кредиторами, інвесторами, акціонерами.

Таблиця 2.8 - Розрахунок показників, що характеризують ліквідність балансу ПАТ «Ощадбанк»

№	Назва показників	Станом на 31.12.				
			2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
Вихідні дані, тис. грн						
1	Коррахунки в банках	Ккр	5008517	4528202	4609735	12855506
2	Готівка в касі банку	Кк	1025841	927463	944162	2633056
3	Зобов'язання в депозитах усіх видів	Д	24625167	24576893	33124678	39676026
4	Активи загальні	Азаг	59926579	59019133	73580302	85995536
5	Зобов'язання (залучені і позичені кошти) всіх видів	Ззаг	43540229	42392804	55908392	67877389
6	Активи високоліквідні	Авл	6626989	6401692	6683418	18635312
7	Активи робочі	Ар	50895430	50088718	64372205	64266578
8	Активи дохідні	Ад	50895430	50088718	64372205	64317168
9	Активи в майні (основні засоби і нематеріальні активи)		2162785	2447593	2466078	2985175
10	Видані кредити	КР	41732973	39203425	50460892	51186647

Продовження таблиці 2.8.

Коефіцієнти ліквідності					
1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$K_{мл} = \left(\frac{K_{кр} + K_{а}}{Д} \right)$	0,245	0,222	0,168	0,390
2. Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	$K_{зл} = \left(\frac{А_{заг}}{З_{заг}} \right)$	1,376	1,392	1,316	1,267
3. Коефіцієнт співвідношення високоліквідних до робочих активів	$K_{свр} = \left(\frac{А_{вл}}{А_{р}} \right)$	0,130	0,128	0,104	0,290
4. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань (Н4),%	$K_{рл} = \left(\frac{А_{д}}{З_{заг}} \right)$	1,169	1,182	1,151	0,948
5. Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$K_{скзд} = \left(\frac{КР}{Д} \right)$	1,695	1,595	1,523	1,290
6. Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	$K_{глз} = \left(\frac{А_{вл} + А_{м}}{З_{заг}} \right)$	0,202	0,209	0,164	0,319
7. Коефіцієнт співвідношення ліквідних та загальних активів	$K_{слз} = \left(\frac{А_{вл}}{А_{заг}} \right)$	0,111	0,108	0,091	0,217
8. Коефіцієнт співвідношення позик і депозитів	$K_{спд} = \left(\frac{П}{Д} \right)$	1,045	0,941	0,857	0,843

Зобразимо дані таблиці графічно (рисунок 2.7).

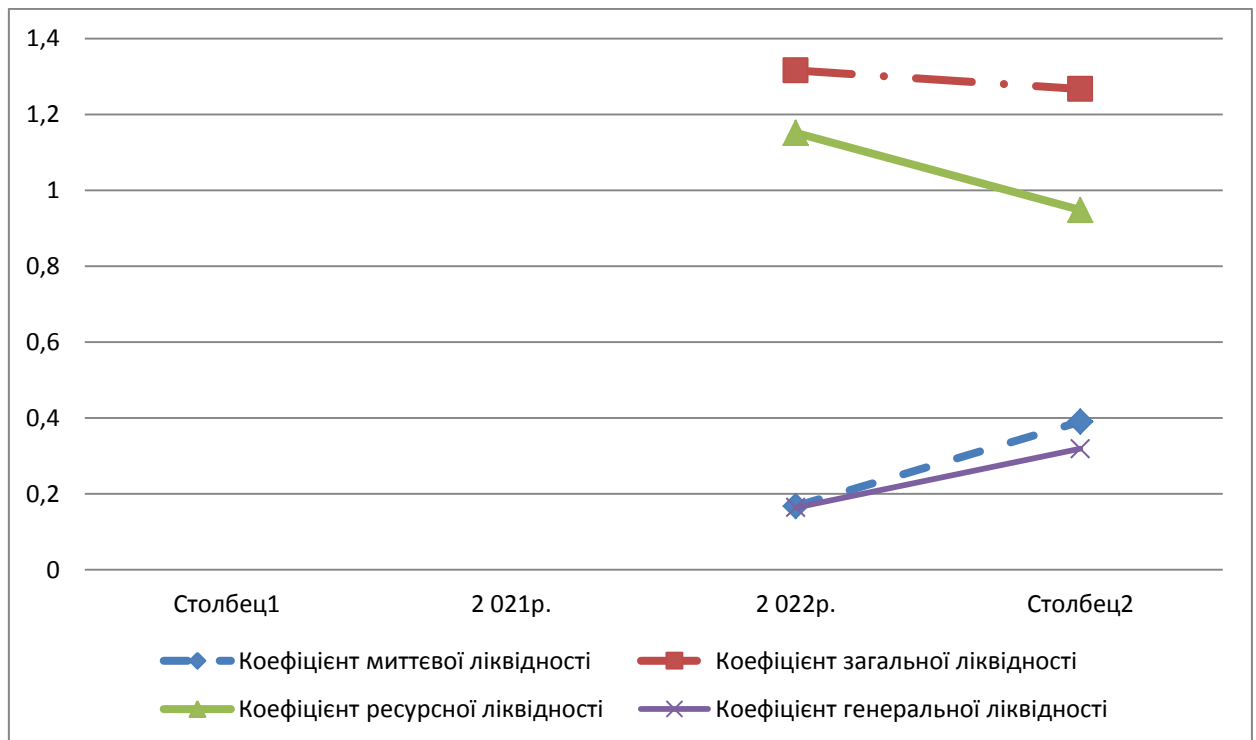

Рисунок 2.7 - Динаміка фінансової ліквідності ПАТ «Ощадбанк»

Як свідчать дані, наведені в розрахунковій таблиці 2.7 та рис.2.7, ПАТ «Ощадбанк» забезпечував за аналізований період нормальний фактичний рівень коефіцієнтів миттєвої ліквідності (відповідно 24,5% у 2020 р., 22,2% - у 2021р., зниження відбулося до 16,8% - у 2022р.; та на 1 січня 2024 р. коефіцієнт становив 39,0% за норми НБУ не менше 20 %) і достатньо високий рівень загальної ліквідності (відповідно від 137,4 % у 2020р., та на 1 січня 2024р. досяг значення 126,7 % за норми не менше 100 %), і це забезпечувало спроможність банку погашати зобов'язання і борги перед клієнтами.

Майже в два рази збільшилася забезпеченість робочих активів високоліквідними: з 13,0 % на кінець 2020 р. до 29,0 % на 1 січня 2024 р., тобто на 1 січня 2024 р. відповідає нормативної вимоги НБУ не менше 20 %. Це виникло через невелике зростання протягом 2020-2023р.р. робочих і високоліквідних активів.

Про стабільність забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань банку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань. За нормативу в межах 70—80 % вона коливається на протязі аналізованого періоду з 116,9% на кінець 2020 р. до 94,8 % на кінець 2023 р.

Доповнюючим показником ресурсної ліквідності є коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Як видно із табл. 2.7, цей показник скоротився з 169,5 % на кінець 2020 р. до 129,0 % на кінець 2023 р. Це означає, що ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має знижуючу тенденцію. Отже, видані кредити забезпечені переважачим обсягом залучених депозитів і банкові не загрожує незбалансована ліквідність.

Як показує коефіцієнт генеральної ліквідності, який збільшився впродовж 2020-2023р.р. з 20,2% до 31,9% відповідно, то він продовжує збільшувати високу спроможність банку погашати зовнішні зобов'язання за залученими і позиченими коштами високоліквідними активами та через продаж нерухомості (майно і незавершені капітальні вкладення).

Розрахована і розглянута в таблиці 2.7 система показників банку показала, що ПАТ «Ощадбанк» дотримувався не за всіма показниками ліквідності на протязі 2020—2023 рр. нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і не забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

Таким чином, при аналізі фінансових показників ПАТ «Ощадбанк» можна зробити наступні висновки:

- показники фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанк» протягом 2020-2023 р.р. мають тенденцію до погіршення, тобто фінансова стійкість банку недостатньо забезпечена його капіталом і останній не може захищати банк від імовірних ризикованих втрат сьогодні і в близькому майбутньому..

- найбільш зростаюча ділова активність банку проявилася в кредитній політиці. Але за всіма проаналізованими коефіцієнтами можна зробити висновок, що ділова активність банку практично за всіма коефіцієнтами на протязі 2020-2023рр. знижується.

- при аналізі фінансової ліквідності банку було виявлено, що розглянута система показників банку показала, що ПАТ «Ощадбанк» не дотримувався на протязі 2020—2023 рр. нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і не забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами.

2.3 Аналіз системи управління ризиками ПАТ «Ощадбанк»

Дільність банку з управління кредитними ризиками спрямовувалась на забезпечення функціонування ефективної системи управління вищезазначеними ризиками, оптимізацію втрат, пов'язаних з проведенням

активних операцій, урахування кредитних ризиків при прийнятті управлінських рішень, а також уніфікацію процедур управління кредитними ризиками у всіх структурних підрозділах банку. Проводиться постійна робота з удосконалення порядку класифікації кредитних операцій в установах АТ «Ощадбанк», який регламентує основні процедури здійснення оцінки фінансового стану позичальників (крім банків), визначення рівня кредитного ризику, оцінки стану обслуговування боргу за кредитними операціями, класифікації кредитних операцій з метою визначення розміру резерву для відшкодування можливих втрат за ними та розміру мінімальної договірної процентної ставки.

Кредитний портфель являє собою сукупність виданих позик, які класифікуються на основі різних критеріїв, пов'язаних з різними чинниками кредитного ризику або зі способами захисту від нього.

Управління кредитним портфелем дає змогу балансувати та стримувати ризик усього портфеля, контролювати ризик, притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позиковим інструментам, кредитам та умовам діяльності. Управління кредитними ризиками вимагає систематичного кількісного та якісного аналізу кредитного портфеля та роботи з проблемними кредитами.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т. п., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля.

Розглянемо структуру кредитного портфеля банку за групами ризику, яка склалася за 2020-2023 рр. в ПАТ «Ощадбанк». Сукупний кредитний портфель банку наведено в таблиці 2.9.

З таблиці 2.9 та рисунку 2.9 видно, що за аналізований період структура кредитного портфеля дещо погіршилася. Так, питома вага ризикованих та високоризикованих кредитів збільшилась у 2023р. на 2,3%. При цьому значно зросла частка сумнівних кредитів (з 6% у 2020р. до 25% на

кінець 2023р.). Частка безнадійних кредитів знизилась на 10% у 2022-2023рр. в порівнянні з 2020-2021 рр. Це свідчить про те, що в банку проводиться не ризикова кредитна політика.

Таблиця 2.9 - Структура кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» за групами ризику

Групи кредитів	2020р.		2021р.		2022р.		2023р.	
	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %
Стандартні	19614497	47	14505267	37	19679747	39	17915326	35
Під контролем	8763924	21	9408822	24	9587569	19	7677997	15
Субстандартні	4590627	11	5096445	13	8073742	16	10237329	20
Сумнівні	2503978	6	4312376	11	10596787	21	12796661	25
Безнадійні	6259945	15	5880513	15	2523044	5	2559332	5
Всього	41732973	100	39203425	100	50460892	100	51186647	100

Зобразим отримані дані графічно.

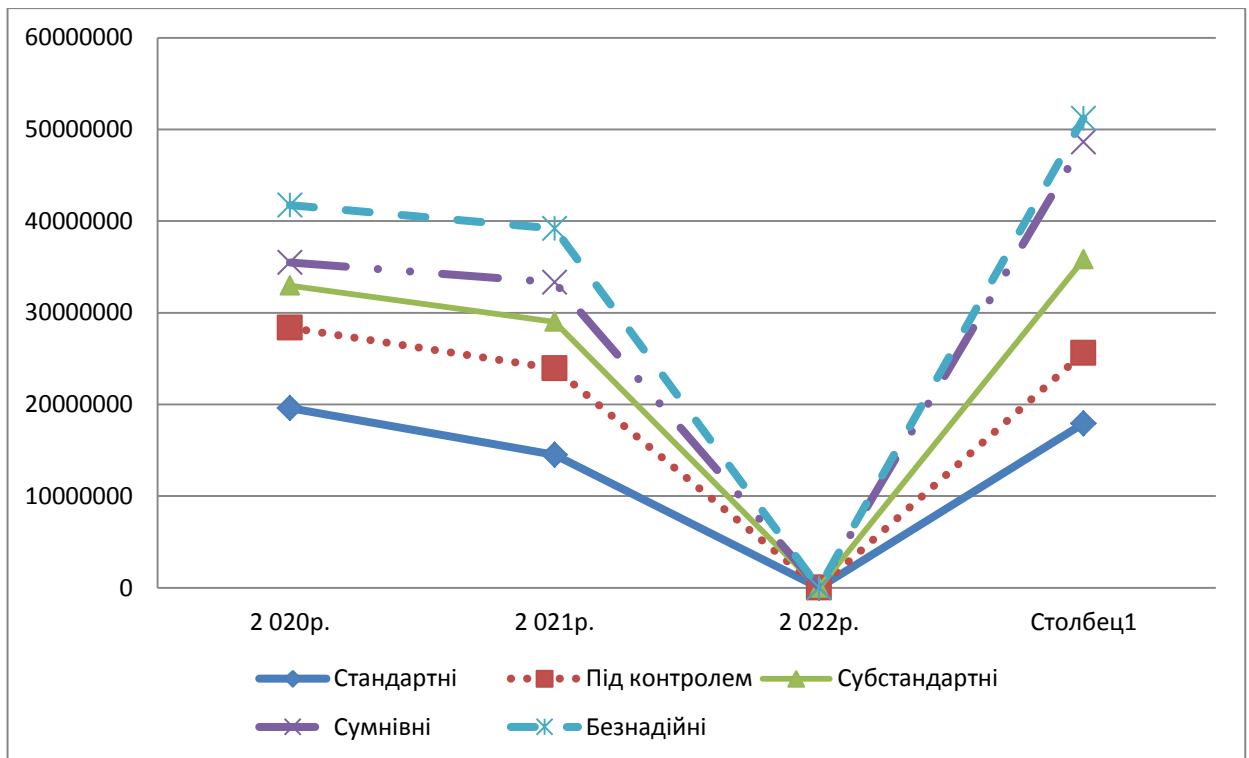

Рисунок 2.9 – Динаміка кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» за групами ризику

З огляду на таке становище аналіз треба деталізувати в напрямі виявлення причин збільшення питомої ваги небезпечних та безнадійних (збиткових) кредитів і проаналізувати можливі наслідки та заходи щодо їх усунення.

Аналіз галузевої структури кредитів дає змогу визначити галузеву диверсифікацію кредитів порівняно з попередньою звітною датою (таблиця 2.10).

Для цього розраховується питома вага вкладених в окремі галузі позик у цілому за короткостроковими та довгостроковими позиками, а також у динаміці. Галузева диверсифікація кредитних вкладень повинна сприяти розвитку пріоритетних галузей народного господарства.

Таблиця 2.10 - Структура кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» за галузевою ознакою

Галузь	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %	сума, тис.грн.	струк- тура, %
Промисловість	8137930	19,5	3881139	9,9	7670056	15,2	6091211	11,9
Сільське господарство	2211848	5,3	1411323	3,6	1463366	2,9	1586786	3,1
Будівництво	1210256	2,9	1293713	3,3	1665209	3,3	2354586	4,6
Торгівля	12645091	30,3	10741738	27,4	8225125	16,3	6603077	12,9
Транспорт	542529	1,3	4782818	12,2	3128575	6,2	2456959	4,8
Споживчі кредити	16484524	39,5	15759777	40,2	21950488	43,5	24774337	48,4
Інші галузі	500796	1,2	1332916	3,4	6358072	12,6	7319691	14,3
Всього	41732973	100	39203425	100	50460892	100	51186647	100

Як видно з даних таблиці 2.10, банк визначається раціональною структурою кредитних вкладень, основна їх частка була вкладена в споживчі кредити - в середньому 42,9%. Це зумовлено великим попитом на кредитні ресурси саме в цій галузі.

Зацікавленість банку вкладати саме в цю галузь обумовлена високою оборотністю цих позик.

Проте порівняно з попереднім періодом диверсифікація кредитних вкладень дещо поліпшилась. Зменшилися вкладення в транспортну галузь (з 12,2% у 2021р. до 4,8 % у 2012р.), зменшилась частка кредитних вкладень у сільське господарство (з 5,3% у 2020р. до 3,1 % у 2023р.) та промисловість (з 19,5% у 2019р. до 11,9 % у 2022р.). Майже у три рази зменшилися вкладення в торгівельну та посередницьку галузь (з 30,3% у 2020р. до 12,9 % у 2023р.), на 13% збільшилися вкладення у інші галузі (з 1,2% у 2020р. до 14,3 % у 2023р.).

Зацікавленість банку вкладати саме в цю галузь обумовлена високою оборотністю цих позик.

Отже, незважаючи на відносне поліпшення галузевої структури кредитного портфеля банку, все ж слід з метою зниження ризику продовжувати політику подальшого збільшення кредитних вкладень у промисловість, будівництво, сільське господарство, споживчі позики, де розташована головна зона кредитного ризику банку і зменшувати кредитування інших, не основних галузей народного господарства.

Основна частина банківських кредитів видається під забезпечення, що є одним з принципів банківського кредитування.

Формами забезпечення зобов'язань щодо повернення кредиту можуть бути: застава майна позичальника; гарантія або поручительство; договір страхування кредитів; товарні документи; цінні папери; поліси страхування життя; передання на користь банку контрактів; вимог та рахунків позичальників третій особі; дорогоцінні метали тощо.

Аналізуючи структуру кредитного портфеля в цьому напрямі, особливу увагу треба звернути на питому вагу незабезпечених позик у загальних позиках (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11 - Аналіз структури кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» залежно від характеру забезпечення

Термін використання	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	сума, тис.грн.	структура, %	сума, тис.грн.	структура, %	сума, тис.грн.	структура, %	сума, тис.грн.	структура, %
Забезпечені (ломбардні) позики	40564450	97,2	37125643	94,7	46625864	92,4	45658489	89,2
Незабезпечені (бланкові) позики	1168523	2,8	2077782	5,3	3835028	7,6	5528158	10,8
Всього	41732973	100	39203425	100	50460892	100	51186647	100

Зобразимо отримані дані графічно на рисунку 2.11.

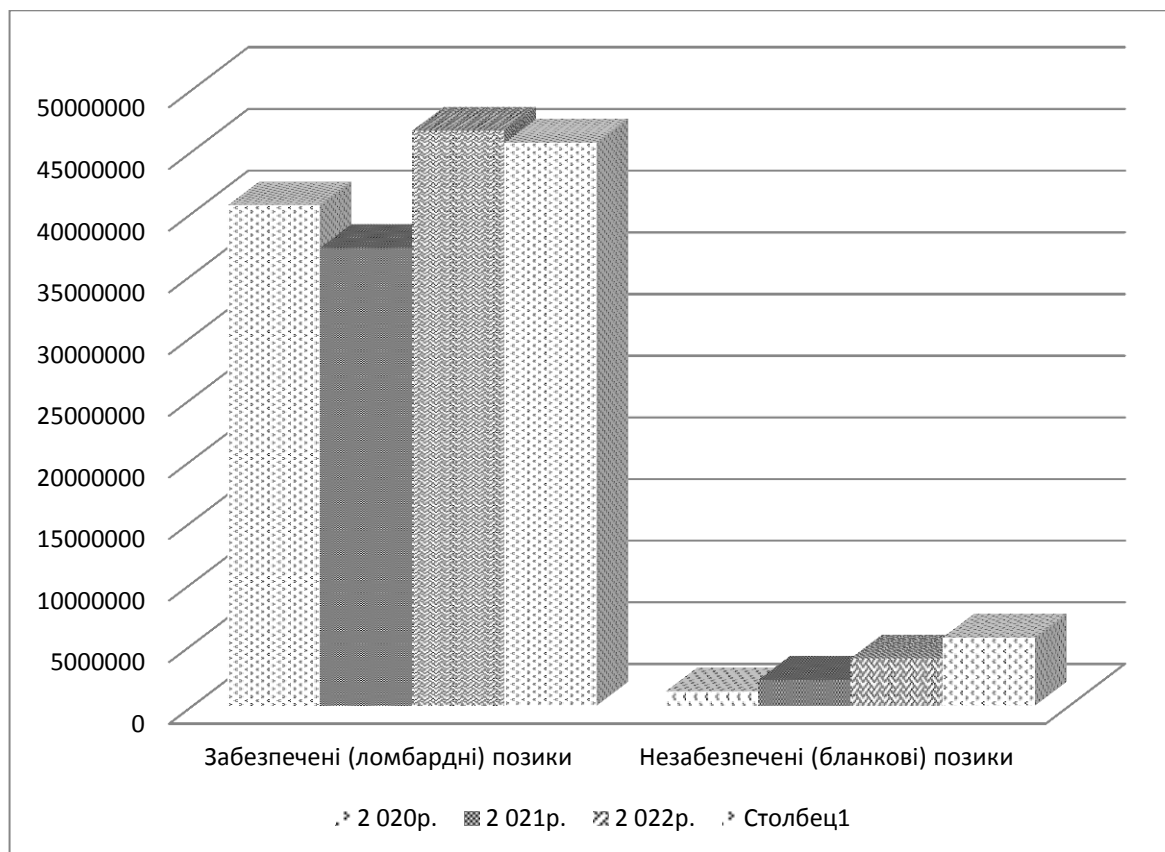

Рисунок 2.11 – Динаміка структури кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» залежно від характеру забезпечення

Дані таблиці 2.11 та рисунок 2.11 свідчать, що в аналізованому періоді питома вага незабезпечених кредитів була незначною — від 2,8 до 10,8 %. Незважаючи на певний ризик неповернення бланкового кредиту, як

показують дані аналізу, до безнадійних та збиткових кредитів були віднесені саме найбільш забезпечені кредити, а бланкові погашалися своєчасно та в повному обсязі.

Аналіз можна продовжувати в напрямі більш глибокого вивчення структури за видами забезпечення (застава майна позичальника, гарантія або поручительство, договір страхування тощо).

Аналіз структури кредитного портфеля можна продовжувати за іншими класифікаційними ознаками (за методами надання позик, способами їх погашення, за цілями кредитування тощо).

Після вивчення структури кредитних вкладень їх слід проаналізувати з якісної; а саме: з погляду ступеня кредитного ризику, рівня забезпеченості кредитів та ефективності кредитної діяльності в цілому.

Для розрахунку показників якості кредитних позик спочатку необхідно розрахувати суму класифікованих позик (таблиця 2.12).

Таблиця 2.12 - Розрахунок зважених класифікованих позик за ступенем ризику ПАТ «Ощадбанк»

Групи ризику позик	2020 р.			2021 р.			2022 р.			2023р.		
	сума, тис.грн.	коефіцієнт ризику	сума позик, зважених на коефіцієнт, тис.грн.	сума, тис.грн.	коефіцієнт ризику	сума позик, зважених на коефіцієнт, тис.грн.	сума, тис.грн.	коефіцієнт ризику	сума позик, зважених на коефіцієнт, тис.грн.	сума, тис.грн.	коефіцієнт ризику	сума позик, зважених на коефіцієнт, тис.грн.
Стандартні	19614497	0,01	196145	14505267	0,01	145053	19679748	0,01	196797	17915326	0,01	179153
Під контролем	8763924	0,05	438196	9408822	0,05	470441	9587569	0,05	479378	7677997,1	0,05	383900
Субстандартні	4590627	0,2	918125	5096445	0,2	1019289	8073743	0,2	1614749	10237329	0,2	2047466
Сумнівні	2503978	0,5	1251989	4312377	0,5	2156188	10596787	0,5	5298394	12796662	0,5	6398331
Безнадійні	6259946	1	6259946	5880514	1	5880514	2523045	1	2523045	2559332,4	1	2559332
Всього	41732973	x	9064402	39203425	x	9671484	50460892	x	10112363	51186647	x	11568182

За результатами аналізу таблиці 2.12 можна зробити висновок, що сума кваліфікованих позик за ступенем ризику протягом 2020-2023 рр. збільшується, так у 2020р. ця сума склала 9064402,0 тис.грн., у 2021р. – 9671484,0 тис.грн., у 2022р. – 10112363,0 тис.грн. та на кінець 2023 р. складає 11568182,0 тис.грн. тобто зросла на 27,6% відносно 2020 р.

В таблиці 2.13 наведений стан виконання загальних нормативів кредитного ризику, який є на сьогоднішній день основним видом ризику в ПАТ «Ощадбанк».

Таблиця 2.13 - Інформація про стан виконання загальних нормативів кредитного ризику, встановлених НБУ, на кінець дня 31 грудня 2023 року

Норматив	Норматив не значення	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	<=20%	13,2	14,9	16,4	19,11
"Великі" кредитні ризики (Н8)	<=800%	132,4	117,1	159,7	147,83
Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств наданих одному інсайдеру (Н9)	<=2%	0,11	0,05	0,09	0,08
Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств наданих інсайдерам (Н10)	<=20%	0,19	0,31	0,22	0,26
Інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	<=15%	0,02	0,13	0,07	0,05
Загальна сума інвестування (Н12)	<=60%	0,3	0,18	0,11	0,13

З даних таблиці 2.13 можна констатувати, що ПАТ «Ощадбанк» має на кінець 2023 року досить високе значення максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (19,11 %), проте воно поки що не перевищує норму, що, в свою чергу, не є негативним для діяльності банку, а саме для ризиковості даної діяльності.

Стосовно "великих" кредитних ризиків, то вони протягом 2020-2023 рр. становлять 132,4% - 147,83 %, при нормі не більше 800 %, тобто даний норматив повністю відповідає рекомендованому значенню. Максимальний

розмір кредитів наданих одному інсайдеру коливається від 0,11% на кінець 2020р. до 0,08% на кінець 2023р., що на випадок неплатоспроможності позичальника буде не великим ризиком для банку. Так само і максимальний розмір кредитів, гарантій і порук, наданих інсайдерам складає невелику частку (0,26 %), при нормі не більше 20 %, в загальному кредитному портфелі. Щодо інвестування в цінні папери , то тут банк також дотримується принципу обережності, на що вказує значення даного нормативу (0,05 %). І загальна сума інвестування становить 0,13 %.

Отже можна зробити висновок, що ПАТ «Ощадбанк» проводить ефективну політику по усуненню кредитних ризиків.

До складу ринкових ризиків досліджуваний банк відносить ризик ліквідності, валютний ризик, відстковий ризик та ціновий ризик, що присутні в наш час у більшості сучасних банків.

Для обмеження валютного ризику банком встановлюються внутрішньобанківські ліміти валютної позиції. Вказані ліміти встановлюються в розрізі груп валют (банківських металів). Банком у 2020-2023 рр., як видно з даних таблиці 2.14 забезпечувалось дотримання нормативів, лімітів валютного ризику, встановлених Національним банком України.

Таблиця 2.14 - Аналіз валютного ризику ПАТ «Ощадбанк»

Найменування валюти	Станом на кінець дня 31 грудня 2020р.			Станом на кінець дня 31 грудня 2023р.		
	монетарні активи	монетарні зобов'язання	чиста позиція	монетарні активи	монетарні зобов'язання	чиста позиція
Долари США	3283972	289437	392535	3578009	3116584	461425
Євро	518639	528539	(9900)	742199	731005	11194
Фунти стерлінгів	14805	3011	11794	17800	3398	14402
Інші	188085	134026	54059	111277	36296	42 943
Усього	4005501	3557013	448488	4449285	3887283	562002

Проаналізувавши дані таблиці 2.14, можна зробити висновок, що банк

у 2023 році порівняно з 2020 р. має монетарні зобов'язання, що покриваються монетарним активами, при цьому їх чиста позиція зростає з 392535 тис. грн. до 461425 тис. грн. Загалом банк має активи і зобов'язання найбільшу суму в доларах, хоча в 2023 р. вони збільшилися і в євро, фунтах стерлінгів, в інших валютах вони навпаки зменшилися. Тобто відбувається концентрація на трьох валютах світу (долари, євро та фунти стерлінгів), що в свою чергу є позитивним, так як дані валюти є найбільш стабільним.

Проаналізуємо наступний різновид ризику - відсотковий. Дані для аналізу представлено у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 - Аналіз відсоткового ризику ПАТ «Ощадбанк»

Найменування статті	На вимогу і менше 1 міс.	Від 1 до 6 міс.	Від 6 до 12 міс.	Більше року	Усього
Усього фінансових активів	4750186	7793634	11029502	29799304	53372626
Усього фінансових зобов'язань	11064330	12653664	11700999	5009973	40428966
Чистий розрив за відсотковими ставками на кінець дня 31 грудня 2009 року	(6314144)	(4860030)	(671497)	24789331	12943660
Усього фінансових активів	6301140	9245551	4468017	36005878	56020586
Усього фінансових зобов'язань	14206089	5628000	2175252	19142648	41151989
Чистий розрив за відсотковими ставками на кінець дня 31 грудня 2012 року	(7904949)	3617551	2292765	16863230	14868597

За результатами аналізу таблиці 2.15 можна зробити висновок, що чистий розрив за відсотковими ставками:

- на вимогу і менше 1 місяця у 2020 р. становив (6314144 тис. грн.) а у 2023 р. зріс до (7904949 тис. грн.),

- на вимогу від 1 до 6 міс. У 2019 р. становив (4860030 тис.грн), а у 2020 р. 3617551 тис.грн.,

- на вимогу від 6 до 12 міс становив (671497тис.грн.), а у 2023 р. 2292765 тис.грн.,

- більше року у 2020 р. становив 24789331 тис.грн., а у 2023 р. 16863230 тис.грн.,

Усього у 2020 р. - 12943660 , а у 2023 р. - 14868597 тис.грн.

Стосовно аналізу фінансових активів і фінансових зобов'язань, наведених у таблиці 2.14 можна зробити висновок, що більшість з них за аналізуємі періоди значно покращилися на кінець 2023р., банк застосовує подальші заходи щодо їх покращення.

Отже, загальний висновок, який можна зробити, виходячи з результатів аналізу якості кредитного портфеля з погляду ризику: банку необхідно проводити обережнішу кредитну політику, ретельніше підходити до оцінювання платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів, приділяти увагу цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою своєчасного виявлення негараздів та запобігання можливих втрат за позиками.

З ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РИЗИК-МЕНЕЖМЕНТУ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

3.1 Удосконалення методології оцінки ризиків банківських установ

У основі успішної банківської діяльності лежить науково обґрунтоване управління ризиками. Функціонуючи в умовах невизначеності і не маючи достатньої, повномасштабної інформації про контрагентів, комерційні банки змушені приймати на себе ризики. Як відзначає Е.Дж. Долан [36], причиною банкрутства банку можуть стати три головні небажані обставини: неповернення позички або утрата вартості інших активів, неліквідність і збитки від основної діяльності. Саме тому методологія управління ризиками набуває першорядного значення в діяльності банку.

Упродовж останніх років в економічній літературі проблемам ризикології в Україні приділяють значну увагу, при цьому автори досліджують оцінку ступеня ризику, прийняття багатокритеріальних управлінських рішень, удосконалення банківських операцій, запобігання ризикам тощо. Цю проблему досліджують такі вчені, як В. Бобиль, В. Вітлінський, І. Дяконов, І. Івченко, С. Козьменко, І. Лукановська та інші.

В Україні триває активний пошук оптимальної моделі, за допомогою якої можна було б виявити основні тенденції розвитку банківських установ, оцінити ризики їхньої діяльності, фіксувати проблеми, пов'язані з ними на ранніх етапах їх розвитку та прогнозувати виникнення несприятливих ситуацій з метою недопущення банкрутства банків.

Управління ризиками – це доволі складна справа, яка потребує передусім теоретичного обґрунтування, адже для прийняття рішення щодо управління ризиками необхідно ці ризики зважувати й оцінювати.

Метою управління ризиками комерційного банку є сприяння підвищенню вартості власного капіталу банку, одночасно забезпечення досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін (клієнтів та ділових партнерів, керівництва, працівників, спостережної ради і акціонерів (власників), органів

банківського нагляду, рейтингових агентств, інвесторів, кредиторів та інших сторін).

Процес ризик-менеджменту в банках України варто організувати таким чином, щоб були охоплені всі структурні щаблі та рівні – від вищого керівництва банківської установи (спостережної ради та правління банку) до рівня, на якому безпосередньо приймається та генерується ризик.

Оцінку ризиків в АТ «Ощадбанк» здійснює Департамент ризик-менеджменту – це незалежна служба, підрозділ ризик-менеджменту, операційний (тобто не функціональний) підрозділ банку, якому зосереджені функції управління ризиками.

Під управлінням ризиком (регулюванням ризику) розуміють заходи, спрямовані на мінімізацію відповідного ризику і перебування оптимального співвідношення прибутковості і ризику, що включає оцінку, прогноз і страхування відповідного ризику [44].

«Управління ризиками - сукупність системно організованих процедур по досягненню величини ризику у визначених межах» [44]. «Управління ризиками - це складний багатоступінчастий процес ідентифікації оцінки, управління, моніторингу і контролю за ризиками».

Банкіри-практики під управлінням ризиками розуміють контроль і лімітування ризиків, з якими зіштовхується банк у силу своєї залежності від коливань різних змінних фінансових ринків, наприклад таких, як процентні ставки, кредитоспроможність контрагентів, зміни курсу валют тощо. «Управління банківськими ризиками можна розглядати як цілеспрямований вплив на розвиток банківської діяльності і мінімізацію втрат» [42].

З погляду можливостей застосовування окремих методів управління доцільно виділити кілька груп фінансових ризиків, об'єднавши їх за ознакою застосування тих чи інших методів мінімізації. Це групи ризиків, які можуть бути:

- диверсифіковані;
- застраховані;

- прохеджовані;
- знижені за допомогою інтегрованого управління активами і пасивами банку.

Якщо рівень ризику з якоїсь причини не вдається мінімізувати, керівництво банку може прийняти рішення про його обмеження. Обмеження ризику або його зниження до допустимого рівня досягається обмеженням обсягів операцій, у зв'язку з якими виникає ризик, і (або) скороченням періоду часу, протягом якого банк наражається на відповідний ризик. Обмеження обсягів операцій забезпечує зменшення можливих втрат, а скорочення ризикового періоду дає змогу знизити ймовірність настання негативної події.

З метою уникнення загроз, пов'язаних із реалізацією зовнішніх та внутрішніх факторів ризику, відповідно до вимог НБУ, розробляються процедури та заходи щодо попередження та запобігання стресовим ситуаціям, плани дій на випадок кризових обставин.

Мінімізація відсоткового ризику складається з декількох складових:

- ціноутворення на банківські продукти;
- контролю за встановленими лімітами на показники чистої відсоткової маржі;
- чистого відсоткового спреда, частки процентних доходів у структурі доходів банку;
- обмеження коефіцієнту ризику, розрахованого на основі оцінки різниці між активами;
- чутливими до зміни відсоткових ставок, і зобов'язаннями, чутливими до зміни процентних ставок (геп аналізу);
- тестування чутливості чистого відсоткового доходу до зміни відсоткових ставок [32].

Ринкові та валютні ризики мінімізуються шляхом встановлення лімітів на здійснення операцій філіями банку, здійснення міжбанківських операцій,

обмеження максимальних потенційних втрат від утримання фактичних позицій.

Основною метою управління відсотковим ризиком є обмеження несприятливого впливу змін відсоткових ставок на фінансовий результат і капітал банку. Управління відсотковим ризиком здійснюється в основному шляхом встановлення та перегляду кривих дохідності, а також встановлення цільового значення відсоткового спреда, для ефективного управління відсотковим ризиком необхідною умовою є використання інформаційної системи, яка повинна забезпечувати оперативність у прийнятті управлінських рішень [43].

Управління внутрішніми операційними ризиками здійснюється на основі розробки і впровадження внутрішніх правил здійснення банківських операцій, дотримання принципів розмежування меж повноважень та відповідальності, підтримання взаємоузгодженої системи лімітування операцій, забезпечення послідуєчого контролю банківських операцій, належного підбору та підготовки кваліфікованого персоналу, автоматизації банківських процесів, технологій та систем захисту інформації, створення резервних та дублюючих систем.

Гарантією результативного управління кредитними ризиками, вплив яких на капітал банку є найбільш суттєвим, є базування методології даного процесу на чітко вироблених принципах.

До пріоритетних принципів управління системою кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» треба віднести:

- цілісність (необхідність розглядати елементи кредитного ризику як сукупну цілісну систему, порушення якої може призвести до змін зв'язків між частинами системи, збоєм у механізмі її функціонування);
- цілеспрямованість (припускає постановку конкретних цілей і завдань, яким підпорядкована система кредитних ризиків, і прагнення досягти їх, використовуючи фінансові, матеріальні, інтелектуальні, трудові ресурси);

- гнучкість (мається на увазі здатність і схильність системи до змін у результаті постановки нових завдань, змін у ризиковій, ціновій, кредитній і іншій політиці банку під впливом зовнішніх факторів);
- інтеграція (розуміння, що властивості системи «кредитний ризик» не просто сума властивостей елементів, що входять до неї, а їх інтеграція, що дає приріст нової якості, синергетичний ефект);
- відкритість (заборона на розгляд даної системи як автономна або відособленої, тому що система «кредитний ризик» піддана впливові цілого ряду зовнішніх факторів і у свою чергу, є підсистемою системи «банківські ризики»);
- ієрархічність (елементи системи повинні мати строгу підпорядкованість);
- структуризація (система «кредитний ризик» повинна мати чітку структуру, основним критерієм якої є єдність стійких взаємозв'язків між її елементами, а також законів даних взаємозв'язків);
- ефективність (система повинна прагнути до максимуму своєї ефективності);
- регламентованість (усі процеси, що протікають у системі, повинні бути жорстко регламентовані);
- пріоритетність (чітке розуміння пріоритетів при управлінні кредитним ризиком);
- погодженість (функціонування елементів системи повинне бути узгоджено на рівні їхньої взаємодії і стратегії організації);
- інформованість (процес управління кредитним ризиком повинний супроводжуватися наявністю об'єктивної, достовірної й актуальної інформації);
- контроль і корегування (виконання рішень про управлінський вплив на кредитні ризики повинно постійно піддаватися моніторингу).

ПАТ «Ощадбанк» при управлінні кредитними ризиками, так як це основний дохід банку, необхідно враховувати системний підхід, що базується на

загальновизнаних принципах – Generally accepted risk principles (GARP) і розроблений на основі банківської практики за кордоном.

GARP – це загальна структура, що включає 89 принципів, за допомогою якої банки можуть управляти і розподіляти свої ризики. Принципи GARP групуються певним чином: стратегія управління ризиками, функції по управлінню ризиками, звітність по вимірюванню ризиків і контроль за ними, операції, системи управління ризиками тощо [38, с.5].

Можна розробляти специфічну для кожного банку карту ризиків, вид і зміст якої будуть визначатися виходячи зі специфіки, масштабів, розвиненості власної інфраструктури, стилю керівництва й інших конкретних особливостей банку. Розроблена класифікація буде представляти частину політики по управлінню кредитними ризиками, прийнятої в банку.

На таких принципах GARP управління кредитними ризиками з позицій ПАТ «Ощадбанк» можна представити як процес, послідовно проходить такі етапи:

- вироблення стратегії управління кредитними ризиками;
- ідентифікація (розпізнавання) ризику;
- оцінка наслідків настання ризиків;
- вибір рішень про управлінський вплив (тактика управління ризиками);
- контроль і корегування управління кредитними ризиками.

Кожний з перерахованих вище етапів виконує визначені завдання і функції, у своїй сукупності формуючи систему управління кредитними ризиками, стратегічний рівень аналізу.

Згідно із розглянутим системним підходом GARP для ПАТ «Ощадбанк» було запропоновано впровадження процесу управління кредитними ризиками, представлений на рисунку 3.1.

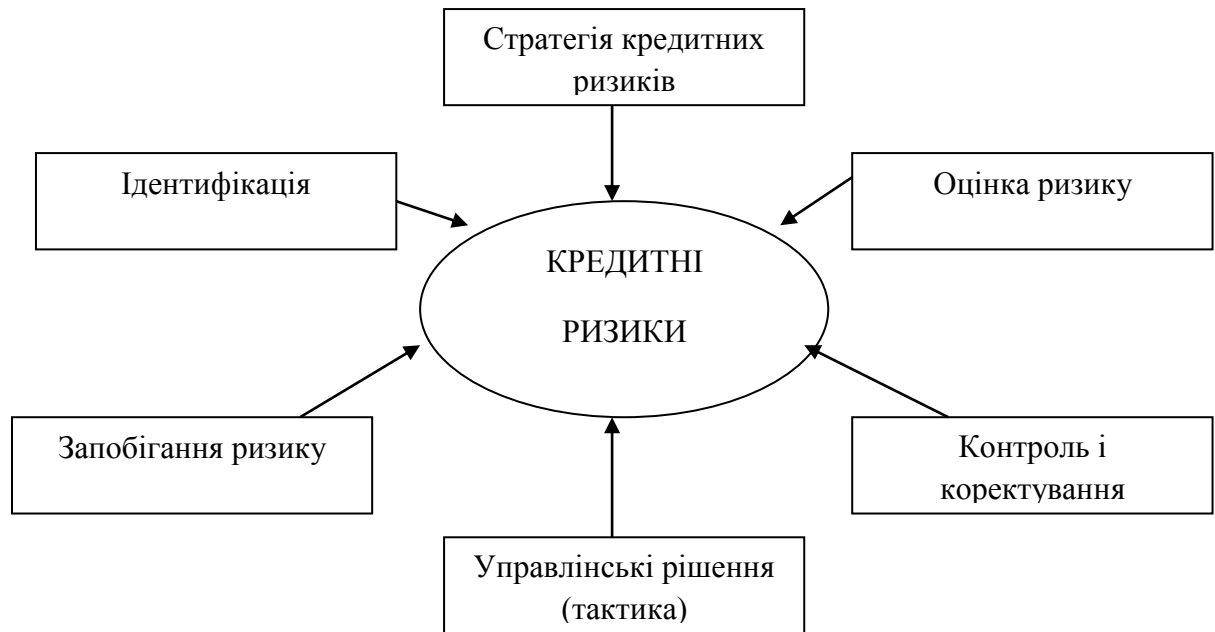

Рисунок 3.1 – Запропонований процес управління кредитними ризиками ПАТ «Ощадбанк» згідно системного підходу Generally accepted risk principles (GARP)

Вироблення стратегії управління кредитними ризиками як перший етап методики виявляється, з одного боку, в організаційно-адміністративному управлінні діяльністю банку, вираженому в стратегічних документах організації, а з іншого у виборі варіантів стратегії (запобігання, прийняття й ігнорування, прийняття і управління). Запропонований механізм управління кредитними ризиками ПАТ «Ощадбанк» представлений на рисунку 3.2.

На основі аналітичного аналізу передбачуваних кредитних ризиків і річної стратегії розвитку повинні складатися плани діяльності ПАТ «Ощадбанк», встановлюються кількісні ліміти ризику по основних бізнес-процесах або продуктах. Політики і процедури по виконанню стратегії управління кредитними ризиками припускають вироблення загальної «Політики управління ризиками» і створення «Положення про моніторинг кредитних ризиків». Положення містить у собі такі розділи: система розподілу повноважень, відповідальність за дотримання лімітів ризику, система внутрішнього контролю, внутрішній і зовнішній аудит.

Рисунок 3.2 – Запропонований механізм управління кредитними ризиками ПАТ «Ощадбанк»

Крім законодавчої бази організаційно-адміністративне управління кредитними ризиками охоплює власну інструктивну і нормативну документацію, у тому числі Положення про моніторинг кредитних ризиків, кредитну політику банку, клієнтську політику банку, правила внутрішнього контролю, Положення про порядок оцінки кредитних ризиків і формування резерву на можливі втрати, Положення про планування й оцінку діяльності банку, Положення про інформаційну безпеку, Положення про атестації працівників банку, Порядок розробки технології і впровадження нових операцій та ін.

Перший базовий етап механізму управління кредитними ризиками має на меті окрім вищезгаданого вибір одного з трьох можливих варіантів стратегій: запобігання, прийняття й ігнорування, прийняття і управління.

Щодо стратегії запобігання ризику, то в сегменті банківської діяльності, пов'язано з кредитними ризиками, вона мало актуальна, оскільки дані ризики пронизують більшість фінансових угод банку. Крім того, ризик за своєю природою припускає імовірність настання ризикових подій, що об'єктивно існують незалежно від нашої волі і свідомості. У цьому аспекті недоцільно уникати того, що об'єктивно існує в досліджуваному середовищі. У остаточному підсумку стратегії запобігання кредитного ризику обумовлює припинення самого банківського бізнесу. Для цілей управління кредитним ризиками стратегія запобігання використовується у випадку перевищення вартості реалізації ризикової події над очікуваною вартістю об'єкта, що підданий впливові ризику, зі умови відсутності критичної необхідності в даному об'єкті.

Стратегія прийняття й ігнорування застосовується у випадку, якщо витрати на управління ризиковою позицією перевищують вартість реалізації ризикової події.

Стратегія прийняття і управління використовується при відсутності можливості застосування стратегій, наведених вище, шляхом використання спеціального інструментарію по управлінню банківськими ризиками. Стратегія прийняття ризику можлива, наприклад при вкладенні всіх притягнутих ресурсів ліквідні активи. Однак необхідно мати на увазі, що якщо в короткостроковому плані така стратегія може виявитися затребуваною, то в довгостроковому плані швидше за все доходи від безризикових активів навряд чи зможуть покрити видатки на залучення ресурсів і постійні витрати банку, що веде до неефективності його роботи. З іншого боку, в умовах зростаючої нестійкості ринкових показників, і відповідно можливостей одержання великих прибутків і збитків, повне прийняття ризику представляється недоцільним, оскільки підриває стабільність роботи банку і впливає, зокрема, на

рівень і сталість його доходів, що об'єктивно знижує довіру наявних і потенційних клієнтів до банку, знижує його конкурентоспроможність.

Рішення про вибір тієї або іншої стратегії відносно конкретної ризикової позиції (їх сукупностям) приймається, як правило, керівництвом банку і диктується реаліями кожного конкретного комерційного банку. Таке рішення повинно бути науково (теоретично) і практично, обґрунтованим і прийматися на тривалий термін

Наступним етапом у процесі управління системою кредитних ризиків є ідентифікація (розпізнавання) кредитного ризику. Під ідентифікацією кредитного ризику мається на увазі виявлення його специфіки, обумовленою природою й іншими характерними рисами кредитних ризиків, прогнозування можливостей і особливостей реалізації, зміна ризику в часі, ступінь взаємозв'язку з іншими ризиками, фіксація факторів, що впливають на ідентифікуємий кредитний ризик. На даному етапі фіксується ступінь зближення параметрів ризикової позиції з за даними її характеристиками, і у результаті цього формується рейтинг досліджуваної ризикової позиції в залежності від убутання її подібності з якісними і кількісними параметрами розпізнаваного об'єкта, прийнятими банком.

Таким чином, етап ідентифікації (розпізнавання) кредитних ризиків послідовно проходить через такі стадії:

- 1) Аналіз усієї сукупності факторів, здатних впливати в перспективі на відкриту ризикову позицію.
- 2) Констатація ключових точок генерації кредитного ризику.
- 3) Створення карти ризиків.
- 4) Деталізований якісно-кількісний аналіз кредитних ризиків.

Для ефективного управління кредитним ризиком, зниження негативного його впливу недостатньо установити причини, фактори і специфіку ймовірних загроз. Об'єктивно необхідна оцінка наслідків настання кредитного ризику з позицій масштабності їхнього впливу й імовірності настання.

Оцінці підлягають кредитні ризики, виявлені на етапі ідентифікації в розрізі таких часових категорій:

- дані минулих періодів: збирається статистична інформація, що несе в собі дані, що дозволяють зробити оцінку наслідків від настання кредитних ризиків і зробити висновки про статистичний характер подій, пов'язаних із проявами даних ризиків.

- дійсний момент: збирається інформація, що дозволяє зробити корегування оцінок, побудованих на основі історичних даних з метою їхнього використання в теперішньому часі, оскільки така інформація дає можливість досить чітко врахувати часові зміни в операційному середовищі банку.

- прогнозування майбутніх позицій: збирається інформація, необхідна для прогнозування, а також інформація, що дозволяє врахувати майбутні зміни, що впливають на характеристики операційного середовища.

На основі розглянутих етапів управління системою кредитних ризиків, керівництву ПАТ «Ощадбанк» необхідно визначити для себе, з огляду на рекомендації й інструкції регулюючих органів, мінімальний, прийнятний або високий ризик. Іншими словами, визначитися з таким критерієм категорії «ризик», як ступінь або рівень ризику. На нашу думку, доцільніше вводити не більше 4-5 видів ступеня ризику, щоб не допустити існування важко розрізняваних одна від одної груп. Найбільш вдалим варіантом, на наш погляд, є ув'язування ступеня ризику з таким фундаментальним показником, як резервний капітал під ризиком. Кожний з показників ступеня ризику визначається як сума відхилення отриманих результатів від очікуваних значень ризикової позиції, співвіднесена з резервним капіталом банку, прийнятим під дану ризикову позицію або їхню сукупність. На наш погляд, доцільно використовувати такі показники рівня ризику:

- мінімальний рівень кредитного ризику L_{vin} (ризикова сума не перевищує резервного капіталу, прийнятого під дану ризикову позицію);

- середній рівень кредитного ризику L_{vin} (ризикова сума не перевищує резервного капіталу, прийнятого під сукупність ризикових позицій);

- високий рівень кредитного ризику L_{avr} (ризикова сума не перевищує резервного капіталу, прийнятого під конкретний ризик (кредитний, валютний тощо));
- критичний рівень кредитного ризику L_{higt} (ризикова сума не перевищує резервного капіталу під ризику);
- катастрофічний рівень кредитного ризику L_{cr} (ризикова сума перевищує резервний капітал під ризику).

За підсумками ідентифікації й оцінки кредитного ризику виникає необхідність альтернативного вибору рішень про керуючий вплив (тактика управління кредитними ризиками) – четвертого етапу управління кредитними ризиками, на якому практично здійснюється суб'єктивно-об'єктивні атрибутивні властивості ризику за допомогою застосування конкретних методів і інструментів в управлінні кредитними ризиками.

Очевидно, що процес управління кредитним ризиком не завершується ухваленням рішення про відкриття ризикової позиції. Схильність кредитного ризику до змін диктує обов'язковість моніторингу його динаміки для своєчасного управлінського реагування у випадку раптових відхилень значень ризикової позиції від запланованих її величин. Складність такого корегування в тому, що причинно-наслідкові зв'язки між джерелом відхилень значень ризикової позиції і його проявів у формі якихось значних наслідків не завжди очевидні, тому що розподіляються у структурі системи банківських ризиків у вигляді плавних відхилень від лінійних траєкторій своїх характеристик.

У цьому полягає суть і призначення завершального етапу управління кредитним ризиком - контролю. На даному етапі у залежності від реалій банку делегуються повноваження, розподіляється відповідальність між суб'єктами кожного рівня управління, здійснюється моніторинг ризикових позицій, формується система управлінської звітності. Ефективність контролю прямо пропорційно залежить від прозорості структури банку, від високої корпоративної культури і дисципліни. Як показує практика,

ефективний ризик-менеджмент можливий тільки в тих банках, де дотримуються сучасних методів управління і націлені на сумлінну конкурентну боротьбу, переваги в якій розраховують одержати за рахунок упровадження сучасних технологій ризик-менеджменту.

Однак, наявність першого й останнього етапу аж ніяк не означає, що процес управління банківськими ризиками закінчується на етапі контролю. Скоріше навпаки, головним принципом управління кредитними ризиками є циклічність даного процесу, де кожний з вищезазначених етапів нерозривно зв'язаний з іншими як функціонально, так і організаційно.

Таким чином, управління системою кредитних ризиків являє собою сукупність елементів, суб'єктів і методів управління, використовуваних відповідно до кредитної політики, що проводиться банком, є однією з найважливіших логічних складових організованого процесу функціонування банку, і тому вона зобов'язана бути інтегрована в даний процес, мати на озброєнні науково обґрунтовану стратегію, тактику й оперативну реалізацію.

3.2 Удосконалення визначення суми прогнозних втрат від кредитних операцій з метою мінімізації ризиків ПАТ «Ощадбанк»

З метою підвищення надійності і стабільності банківської системи, захисту кредиторів і вкладників банки відповідно постанові Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 формують і використовують резерви для відшкодування (покриття) можливих втрат від кредитних послуг.

Для нарахування резерву кредитного портфеля банків кредити класифікуються за ступенем ризику на такі групи:

- стандартні;
- нестандартні;
- кредити під контролем;

- субстандартні кредити;
- сумнівні кредити;
- безнадійні кредити.

Стандартні кредити – заборгованість, термін погашення якої, передбачений договірними умовами, ще не наступив.

Кредити (позики) під контролем - це активи, що не можуть бути визнані задовільними, але поки що серйозних побоювань не викликають. Такі кредити хоча і не викликають формальних проблем, але фінансовий стан позичальників має тенденцію до погіршення.

До них відносяться кредити, пролонговані більш ніж вдвічі з загальним терміном пролонгування понад 6 місяців, прострочені до 60 діб, але забезпечені кредити.

Субстандартні кредити – це кредити (активи), що мають очевидні проблеми і викликають побоювання, по яких остаточне погашення не гарантоване.

Сумнівні кредити – заборгованість по опротестованих векселях з терміном прострочення не більш 30 днів; заборгованість по факторинговим послугам і виконаним (оплаченим) гарантіям складає не більш 90 діб після настання терміну виплати, передбаченого договірними умовами.

Безнадійні кредити - заборгованість за опротестованими векселями з терміном прострочення більш 30 діб; заборгованість по факторинговим послугам і гарантіям, виконаним (оплаченими) банком, по яких клієнт не виконав своїх зобов'язань з терміном більш 90 діб після настання терміну виплати, передбаченого договірними умовами.

У процесі аналізу на підставі даних "Звіту про класифікацію активів" (форма №302) банку необхідно дати оцінку структури цих активів (таблиця 2.11), при цьому вона вважається задовільною, якщо питома вага кредитів без забезпечення, сумнівних до погашення, пролонгованих і прострочених складає не більш 50%.

При цьому можна визначити суму прогнозованих втрат від кредитних операцій (таблиця 3.1). Прогнозується, що у 2024р. сума наданих кредитів збільшиться на 3,5%. Результати розрахунків представлені у таблиці 3.1.

Дані таблиці 3.1 показують, що на кінець 2023 р. структура кредитного портфелю була незадовільною, оскільки питома вага нестандартних кредитів перевищувала 50%.

Таблиця 3.1 – Сума прогнозних втрат від кредитних операцій ПАТ «Ощадбанк»

Групи кредитів	2023 р.				Прогноз			
	Заборгованість, тис. грн.,	У % до суми	Рівень ризику, %	Абсолютна сума втрат, яка прогнозується	Заборгованість, тис. грн.,	У % до суми	Рівень ризику, %	Абсолютна сума втрат, яка прогнозується
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Стандартні	17915326	35	0,01	179153	29137999	55	0,01	291380
2. Нестандарт.: - під контролем	7677997,1	15	0,05	383900	10595636	20	0,05	529782
- субстандартні	10237329	20	0,2	2047466	8476509	16	0,2	1695302
- сумнівні	12796662	25	0,5	6398331	2119127	4	0,5	1059564
- безнадійні	2559332,4	5	1	2559332	2648909	5	1	2648909
Усього по п.2	33271321	65	×	11389029	23840181	45	×	5933556
Усього	51186647	100	х	11568182	52978180	100	х	6224936

Зобразимо отримані дані графічно (рисунок 3.3).

Коефіцієнт питомої ваги зважених класифікованих позик (коефіцієнт якості кредитного портфеля) у 2023 р. становить:

$$K_{\text{кл.п.}}^0 = 11568182 / 17915326 = 0,646,$$

у прогнозованому періоді 2013 р.

$$K_{\text{кл.п.}}^0 = 6224936 / 29137999 = 0,214.$$

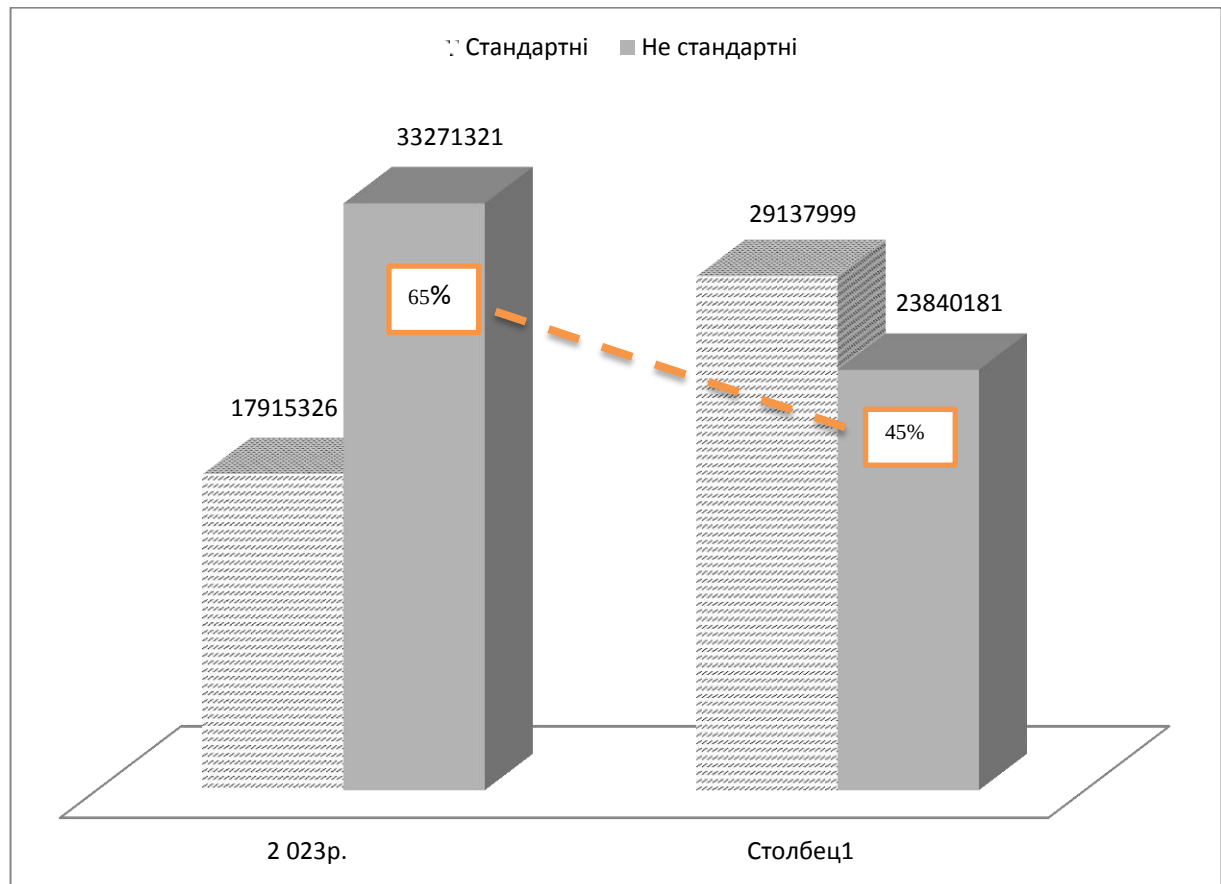

Рисунок 3.3 – Прогноз кредитних операцій ПАТ «Ощадбанк» за ступенем ризику

Прогнозується зменшення абсолютної суми кредитних втрат на одиницю загальної суми стандартних кредитних позик. Тобто коефіцієнт якості у прогностному році буде знижено на 0,432, це свідчить про зниження ризикованості кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк».

Вдосконалення стратегії і тактики банку щодо залучення коштів (депозитів) та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) дозволяє зробити прогноз зважених класифікованих позик за ступенем ризику. У прогностному році планується зниження питомої ваги нестандартних кредитів у структурі кредитного портфеля для досягнення його задовільної структури (коли нестандартні кредити не перевищує 50%).

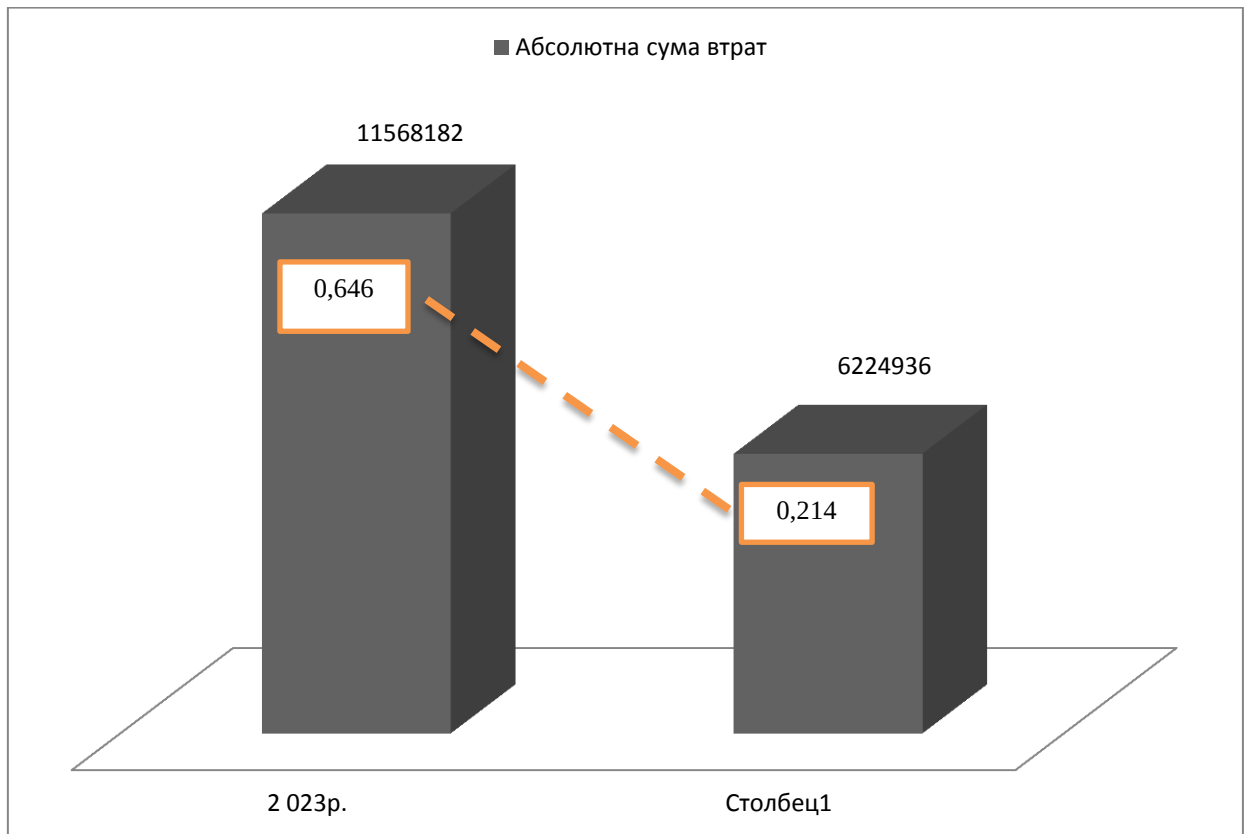

Рисунок 3.4 – Прогнозування якості кредитного портфеля

Якість кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» щорічно поліпшується. Міжнародна практика в економічно розвинутих країнах зі стабільною економікою допускає в банках проблемну заборгованість до 6% від загального кредитно-інвестиційного портфеля. У ПАТ «Ощадбанк» прогнозується абсолютна сума втрат 21,4%, тобто керівництву банку в подальшому необхідно продовжувати зниження кредитних ризиків.

До методів, які знизять кредитний ризик ПАТ «Ощадбанк», можна рекомендувати:

- лімітування кредитів;
- диверсифікацію кредитних вкладень;
- вивчення та оцінювання кредитоспроможності позичальника;
- вимагання від клієнтів достатнього та якісного забезпечення щодо виданих кредитів;
- контроль та оперативність при стягненні боргу;
- страхування кредитних операцій;

- використання плаваючої процентної ставки;
- облік та врахування зовнішніх ризиків (ризик галузі, району країни).

Отже, в умовах фінансово-економічної кризи в банківській сфері збільшується значення правильної оцінки ризику, який бере на себе банк, здійснюючи різні операції. Для ПАТ «Ощадбанк» важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто застосування різних методів управління ризиками.

Отже, проведене дослідження третього розділу дипломної роботи надає можливість зробити наступні висновки.

1) Використання кожного з перелічених методів мінімізації кредитних ризиків має як переваги, так і недоліки, тому за несприятливих умов найдоцільніше застосовувати комплексний підхід щодо управління кредитними ризиками через диверсифікацію методів та інструментів, які дають змогу мінімізувати збитки банків за будь-якого розвитку подій. Крім того, в Україні потрібно продовжувати роботу з мінімізації кредитного ризику як на рівні комерційних банків, так і на зальнодержавному рівні. Зокрема необхідні подальші дослідження щодо застосування комплексних систем кредитного ризик-менеджменту, які є життєво важливим елементом управління комерційними банком. Також, рекомендовано здійснити перехід до міжнародних стандартів вимог до банківської системи «GARP», у якій велика увага приділена інструментам зниження кредитних ризиків..

2) До можливих шляхів та напрямків, які знизять кредитний ризик ПАТ «Ощадбанк»:

- лімітування кредитів;
- диверсифікацію кредитних вкладень;
- вивчення та оцінювання кредитоспроможності позичальника;
- вимагання від клієнтів достатнього та якісного забезпечення щодо виданих кредитів;
- контроль та оперативність при стягненні боргу;

- страхування кредитних операцій;
- використання плаваючої процентної ставки;
- облік та врахування зовнішніх ризиків (ризик галузі, району країни).

3) Істотним фактором зниження кредитних ризиків є забезпечення кредиту ліквідною заставою чи іншими надійними гарантіями. Але не всі ризики можуть належним чином компенсуватися таким способом, і тому їх варто враховувати, визначаючи кредитну ставку (навіть десятикратне забезпечення кредиту заставленими активами не може компенсувати нестабільність гривні, підвищити низька якість бізнес-плану і т.п.).

4) Управління системою кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинно представляти собою сукупність елементів, суб'єктів і методів управління, використовуваних відповідно до кредитної політики, що проводиться банком, є однією з найважливіших логічних складових організованого процесу функціонування банку, і тому вона зобов'язана бути інтегрована в даний процес, мати на озброєнні науково обґрунтовану стратегію, тактику й оперативну реалізацію.

Отже, в умовах фінансово-економічної кризи в банківській сфері збільшується значення правильної оцінки ризику, який бере на себе банк, здійснюючи різні операції. Для ПАТ «Ощадбанк» важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто застосування різних методів управління ризиками.

ВИСНОВКИ

Ризик у широкому розумінні необхідно розглядати як невизначеність відносно настання тієї чи іншої події у майбутньому, причому ризик в економічному контексті є як негативним, так і позитивним явищем.

Ризик – це суб'єктивно-об'єктивна категорія, яка пов'язана з прийняттям рішення в ситуації невизначеності та конфліктності. Вона відображає міру досягнення очікуваного результату і відхилення від мети з урахуванням дії контрольованих і неконтрольованих факторів при наявності прямих та обернених зв'язків. Ризик слід розуміти як комплексне поняття, як невизначеність, що несе потенційну можливість як втрат, так і отримання прибутку.

Існує багато класифікацій ризиків у банківській діяльності. Залежно від джерел походження, головними банківськими ризиками є — кредитний, процентний, валютний та ризик ліквідності. Якщо розглядати банківську діяльність в цілому, то найбільш значними видами ризиків є кредитний ризик чи ризик неповернення боргу.

Методи розрахунку ризику дозволяють визначити його величину, від вибору методу розрахунку ризику залежить правильність оцінки прогнозованих втрат.

При аналізі фінансових показників ПАТ «Ощадбанк» було зроблено наступні висновки:

- показники фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанк» протягом 2020-2023 р.р. мають тенденцію до погіршення, тобто фінансова стійкість банку недостатньо забезпечена його капіталом і останній не може захищати банк від імовірних ризикованих втрат сьогодні і в близькому майбутньому..

- найбільш зростаюча ділова активність банку проявилася в кредитній політиці. Але за всіма проаналізованими коефіцієнтами можна зробити висновок, що ділова активність банку практично за всіма коефіцієнтами на протязі 2020-2023рр. знижується.

- при аналізі фінансової ліквідності банку було виявлено, що розглянута система показників банку показала, що ПАТ «Ощадбанк» не дотримувався на протязі 2020—2023 рр. нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і не забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами. Аналіз кредитного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк» показав, що впровадження нових продуктів споживчого кредитування населення значно підвищив обсяг операцій з фізичними особами. Протягом чотирьох аналізованих років 2019-2022 рр. спостерігалось зростання овердрафту, кредитів в поточну діяльність та загальної кількості кредитів за вирахуванням резервів під кредит.

Аналіз кредитного портфелю за групами ризику у 2019-2022 р.р. дає змогу зробити висновок, що структура кредитного портфеля дещо погіршилася. Так, питома вага ризикованих та високоризикованих кредитів збільшилась, при цьому значно зросла частка сумнівних кредитів.

Незважаючи на відносне поліпшення галузевої структури кредитного портфеля банку, все ж слід з метою зниження ризику продовжувати політику подальшого збільшення кредитних вкладень у промисловість, будівництво, сільське господарство, споживчі позики, де розташована головна зона кредитного ризику банку і зменшувати кредитування інших, не основних галузей народного господарства.

Розрахунок зважених класифікованих позик за ступенем ризику свідчить, що у разі збільшення загальної суми кредитного портфеля сума зважених класифікованих позик зросла. Це свідчить про погіршення якості кредитного портфеля.

Отже, загальний висновок, який можна зробити, виходячи з результатів аналізу якості кредитного портфеля з погляду ризику: банку необхідно проводити обережнішу кредитну політику, ретельніше підходити до оцінювання платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів,

приділяти увагу цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою своєчасного виявлення негараздів та запобігання можливих втрат за позиками.

Проведене дослідження третього розділу дипломної роботи надає можливість зробити наступні висновки:

1) Використання кожного з перелічених методів мінімізації кредитних ризиків має як переваги, так і недоліки, тому за несприятливих умов найдоцільніше застосовувати комплексний підхід щодо управління кредитними ризиками через диверсифікацію методів та інструментів, які дають змогу мінімізувати збитки банків за будь-якого розвитку подій. Крім того, в Україні потрібно продовжувати роботу з мінімізації кредитного ризику як на рівні комерційних банків, так і на зальнодержавному рівні. Зокрема необхідні подальші дослідження щодо застосування комплексних систем кредитного ризик-менеджменту, які є життєво важливим елементом управління комерційними банкам. Також, рекомендовано здійснити перехід до міжнародних стандартів вимог до банківської системи «GARP», у якій велика увага приділена інструментам зниження кредитних ризиків..

2) До можливих шляхів та напрямків, які знизять кредитний ризик ПАТ «Ощадбанк»:

- лімітування кредитів;
- диверсифікацію кредитних вкладень;
- вивчення та оцінювання кредитоспроможності позичальника;
- вимагання від клієнтів достатнього та якісного забезпечення щодо виданих кредитів;
- контроль та оперативність при стягненні боргу;
- страхування кредитних операцій;
- використання плаваючої процентної ставки;
- облік та врахування зовнішніх ризиків (ризик галузі, району країни).

3) Істотним фактором зниження кредитних ризиків є забезпечення кредиту ліквідною заставою чи іншими надійними гарантіями. Але не всі

ризика можуть належним чином компенсуватися таким способом, і тому їх варто враховувати, визначаючи кредитну ставку (навіть десятикратне забезпечення кредиту заставленими активами не може компенсувати нестабільність гривні, підвищити низька якість бізнес-плану і т.п.).

4) Управління системою кредитних ризиків ПАТ «Ощадбанк» повинно представляти собою сукупність елементів, суб'єктів і методів управління, використовуваних відповідно до кредитної політики, що проводиться банком, є однією з найважливіших логічних складових організованого процесу функціонування банку, і тому вона зобов'язана бути інтегрована в даний процес, мати на озброєнні науково обґрунтовану стратегію, тактику й оперативну реалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поліщук К. Є. Деякі аспекти управління банківськими ризиками / К. Є. Поліщук. // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. - 2011. – №2. - 226с.
2. Управління ризиками банків Монографія У двох томах Том 1 Управління ризиками базових банківських операцій А. О. Єпіфанова і Т. А. Васильєвої 2012р. – 9с.
3. Вовчак О. Д. Чинники та умови виникнення ризиків в банківському мікрокредитуванні. / О. Д. Вовчак. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. - 175с .
4. Різник В. В. Ризик-менежмент в управлінні проектами. / В. В. Різник // Вісник Університету банківської справи Національного банку України – 2011р. – № 3 (12). - 197 с.
5. Ризикологія: навчальний посібник. - Баранцева С. М., Хлевицька Т. Б - 2011 р. — 165с.
6. Розвиток теорії ризиків в економічній науці: еволюційний підхід / М.М. Александрова, К.К. Уллубієва // Вісник ЖДТУ: Економічні науки. —№ 1 (47). - 2009. – С. 219– 220 с.
7. Швець Н.Р, Євдокименко В.К. Методи вимірювання величини банківських ризиків: Перспективи застосування в українській банківській практиці. / Н. Р. Швець, В. К. Євдокименко. // Регіональна економіка. — 2010. – 2 с.
8. Петрова В. Ф., Родченко С.С. Облік кредитно-розрахункових операцій в банках. - Конспект лекцій. - 2009. - 93с.
9. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. – 2004. – 100 с.
10. Дзюблик О. В. Банківські операції: Підручник. – К. Юнітек. – 2009. - 278с.

11. Сало І. В. Фінансово-кредитна діяльність: Проблеми теорії та практики. / І. В. Сало // Збірник наукових праць випуск. Частина II. - 1(10). – 2011. – С. 74-78.
12. Верхуша Н.П. Науково-методичні підходи до ідентифікації та оцінки кредитного ризику банку. / Н.П. Верхуша. // Вісник НАН України. - 2011. - 12 с.
13. Сушко О. І. Методи зниження кредитного ризику в сучасних умовах функціонування банківської системи. / О. І. Сушко // Управління розвитком. - №14(135). – 2012. - 47 с.
14. Волошин І.В. Оценка банковских рисков: новые подходы / И.В. Волошин. – К. : Эльга : Ника-Центр, 2004. – 216 с.
15. Волошин І. Побудова системи комплексного управління ризиками в банку: порівняння банківського та корпоративного підходів / І. Волошин // Банківська справа. – 2013. – № 3. – С. 68-76.
16. Марковський О.В. Картка ризику продукту як механізм реалізації взаємозв'язку в моделях ризик - менеджменту / О.В. Марковський // Держава та регіони.Серія:Економіка та підприємництво.. – 2008. – № 5. – С. 100-105.
17. Єлейко Т.Я. Оцінка та управління ризиками об'єктів банківської інфраструктури / Т.Я. Єлейко, І.В. Серветник // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 185-192.
18. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку. Монографія. / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. - 2008р. - 59 с.
19. Щербакова Г.Н. Анализ и оценка банковской деятельности: На основе отчетности, составленной по российским и международным стандартам / Г.Н. Щербакова. – М.; СПб. : Вершина, 2006. – 464с.
20. Банковские риски: Учеб.пособие для вузов / Под ред. О.И. Лаврушина, Н.И. Валенцевой. – 2-е изд., стереотип. – М. : КНОРУС, 2008. – 232 с.
21. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. —2004р. —100 с.

22. Прийдун Л. Перспективи оптимізації управління кредитним ризиком з урахуванням банківської практики розвинутих країн. / Л.Прийдун. // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Випуск 13. – 2008. – С.92-100.
23. Закон України від 20.03. 1991 р. "Про банки та банківську діяльність".
24. Закон України "Про Національний банк України". - Відомості Верховної Ради. – 1999. - № 29. - ст. 238.
25. Котляр М.Л. Аналіз фінансового стану підприємства. / М.Л. Котляр // Фінанси України. – 2004. - №5. – с.99 – 104.
26. Кудрявцев П.М. Оцінювання та управління кредитним ризиком банку. / П. М. Кудрявцев // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємство. – 2006. – № 6. – С. 364-367.
27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2. "Баланс" Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 // Галицькі контракти. — 1999. — № 32.
28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3. "Звіт про фінансові результати": Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 // Галицькі контракти. — 1999. — № 32.
29. Положення Національного банку України «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків». Затверджене Постановою Правління Національного банку України № 279 від 28.09.2000 р.
30. Офіційний сайт ПАТ "Ощадбанк"-Режим доступу // www.oschadnybank.ua.
31. Річний фінансовий звіт ПАТ "Ощадбанк" за 2010р. – 3с.
32. Фінансовий аналіз : Навч.посібник / М.Д.Білик, О.В.Павловська, Н.М.Притуляк, Н.Ю.Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
33. Фінансовий аналіз : навч. посібник / за заг. ред. Т. Д. Косової, І. В. Сіменко М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донецьк. нац.

- ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 440 с.
34. Власюк Н. І. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Н. І. Власюк / М-во освіти і науки України. – Львів : Магнолія 2006, 2010. – 328 с.
  35. Яркова Н. В “Управління розвитком” // Методика оцінки фінансового стану банку 20(117) 2011р. – 24с.
  36. Мостенська Т. Л. Ризик-менежмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства. / Т. Л.Мостенська, Н. С Скопенко // Вісник Запорізького Національного Університету. - №3(7). – 2010. – 72 с.
  37. Короткова О. В. Мінімізація банківських ризиків як складова успішного розвитку банківської установи / О. В. Короткова, Н. В. Єгорова. - 2012. – 7с.
  38. Пожар О.М. Інформаційне забезпечення управління процентним ризиком банку. / О.М. Пожар. // Економічні науки - Випуск 22. – 2014. – 97 с.
  39. Дмитрова О.С. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку. / О.С. Дмитрова, К.Г Гончарова та ін. // Монографія. - 2014. – 61с.
  40. Перехрест Л.М. Банківський ризик-менеджмент / Л.М. Перехрест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10(100). – С. 122-128.
  41. Вовчак О.Д. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням економічних нормативів НБУ. / О.Д. Вовчак, В.В. Пірог. // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. - Вип.21 - 2015. – 229с.
  42. Остафіль О. Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент управління кредитним ризиком банку. / О. Остафіль, М. Рубаха . // Формування ринкової економіки в Україні. - Вип. 19. – 2019. – 387с.

43. Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків. // Тези доповідей і виступів III Міжнародної науково-практичної конференції– 25-26 вересня 2018 р. – 144 с.
44. Болдирєв О.О. Ризик-менеджмент - ефективний інструмент антикризового управління банком / О.О. Болдирєв // Економіка та держава. – 2018. – № 12. – С. 18-20.
45. Коваленко В. В. Методологічні засади організації системи ризик-менеджменту в банках / В. В. Коваленко, Л. В. Кузнецова, Я. Є. Вербицька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 5. – С. 74-81.
46. Онікієнко С. В. Ризик-менеджмент і управління інвестиційним портфелем комерційного банку / С. В. Онікієнко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 5. – С. 97-100.
47. Страхарчук В.П. Основні підходи до побудови системи контролю банківських ризиків, що не піддаються кількісній оцінці / В.П. Страхарчук, А.Я. Страхарчук // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 176-184.
48. Управління банківськими ризиками : Навч. посібник для вузів / За заг. ред. Л.О.Примостки. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
49. Короткова О.В. Мінімізація банківських ризиків як складова успішного розвитку банківської установи / О.В.Короткова, Н.В Єгорова. // Фінанси України. - №4. – 2012. – 7с.
50. Білик Т.М. Побудова моделі визначення складових аналізу та ступеня кредитного ризику банку. / Т.М. Білик. // Актуальні проблеми економіки. - 2010р. – - №4(15). – С. 63-67.
51. Остафіль О. Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальника як інструмент управління кредитним ризиком банку. / О. Остафіль, М. Рубаха. // Формування ринкової економіки в Україні. – Вип. 19. - 2009. – 387с.